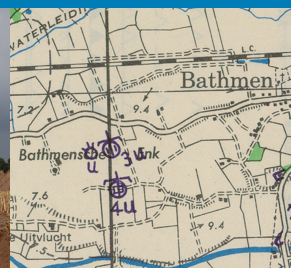

Project 556:
Inventariserend proefsleuvenonderzoek
Bathmense Enk

Inventariserend proefsleuvenonderzoek Bathmense Enk

Project 556

Auteur: Marieke van der Wal

Status:	Definitief		
	Naam:	Datum:	Paraaf:
Akkoord Senior-Archeoloog:	E. S. Mittendorff	23-02-2017	<i>EM.</i>

COLOFON

© 2016, Gemeente Deventer, Deventer.

Auteur: Marieke van der Wal

Redactie: Emile Mittendorff

Beeldredactie: Emile Mittendorff

Productie kaartmateriaal, objecttekeningen en objectfoto's: Coosje Koster,

Evert Kluin en Albert Smeenk

Vormgeving: Anne Mette van de Merwe

Titel: Inventariserend proefsleuvenonderzoek Bathmense Enk (project 556)

Reeksnaam: Interne Rapportages Archeologie Deventer, nummer 97

Dit rapport is een product van:

Archeologie Deventer

Gemeente Deventer

Postbus 5000

7400 GC Deventer

Nederland

Telefoon: (0031)-(0)570-671155

www.deventer.nl

INHOUD

COLOFON	II
I INLEIDING	1
1.1 LIGGING ONDERZOEKSGBIED	2
1.2 PROJECTGEGEVENS	2
2 ARCHEOLOGISCHE VERWACHTING EN EERDER UITGEVOERD ONDERZOEK	3
3 VRAAGSTELLING, STRATEGIE EN METHODE	6
3.1 DOELSTELLING EN ONDERZOEKSVRAGEN	6
3.2 STRATEGIE EN METHODEN	6
4 LANDSCHAP EN BODEM	8
4.1 GEOMORFOLOGISCH EN BODEMKUNDIG KADER	8
4.2 HISTORISCH GRONDGEBRUIK	8
4.3 GEOMORFOLOGISCHE EN BODEMKUNDIGE RESULTATEN VAN HET ONDERZOEK	11
5 SPOREN EN STRUCTUREN	15
5.1 VINDPLAATS 1	15
5.2 VINDPLAATS 2	17
5.3 VINDPLAATS 3	20
5.4 VINDPLAATS 4	21
5.5 VINDPLAATS 5	22
5.6 OVERIGE SPOREN	23
6 VONDSTMATERIAAL	24
6.1 AARDEWERK	24
6.1.1 Vindplaats 1	24
6.1.2 Vindplaats 2	25
6.1.3 Vindplaats 3	27
6.1.4 Het aardewerk uit de overige sporen en de overige delen van het onderzoeksgebied	29
6.2 METAAL	30
6.2.1 Metaal	30
6.2.2 Ijzerslakken en moerasijzererts	31
6.3 NATUURSTEEN EN VUURSTEEN	32
6.3.1 Natuursteen	32
6.3.2 Vuursteen	32
6.4 DIERLIJK BOTMATERIAAL	33
7 WAARDERING EN SELECTIEADVIES	34
7.1 WAARDERING	34
7.1.1 Vindplaats 1	34
7.1.2 Vindplaats 2	35
7.1.3 Vindplaats 3	35
7.1.4 Vindplaats 4	36
7.1.5 Vindplaats 5	36
7.1.6 Conclusie	37
7.2 SELECTIEADVIES	37
8. CONCLUSIE EN BEANTWOORDING VAN DE ONDERZOEKSVRAGEN	40
8.1 CONCLUSIE	40
8.2 BEANTWOORDING ONDERZOEKSVRAGEN	40
9 LITERATUUR	43

I INLEIDING

In verband met de voorgenomen bouw van 120 woningen op de Bathmense Enk (gemeente Deventer) is in 2013 door Archeologie Deventer een bureaustudie uitgevoerd voor het plangebied. Conclusie van dit bureauonderzoek was dat de archeologische verwachting voor de periode van de prehistorie tot en met de vroege middeleeuwen van het plangebied hoog is.¹ Vanwege de ligging op een dekzandduin in combinatie met de aanwezigheid van een plaggendek in het plangebied moest rekening gehouden worden met archeologische sporen en vindplaatsen binnen het plangebied. Bovendien is het noordelijke deel van het plangebied door de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed aangewezen als terrein van hoge archeologische waarde.² Het op basis van het selectieadvies genomen selectiebesluit luidde dan ook dat voor de voorgenomen ingrepen archeologisch vervolgonderzoek vereist is. Omdat een karterend booronderzoek voor de vindplaatsen uit de verwachte perioden geen meerwaarde biedt, werd geadviseerd een inventariserend onderzoek in de vorm van proefsleuven (IVO-P) uit te voeren. Dit inventariserende onderzoek is door Archeologie Deventer uitgevoerd in oktober 2016 (afb. 1.1).

Afb. 1.1. De aanleg en documentatie van de proefsleuven.

1 Vermeulen, 2013.

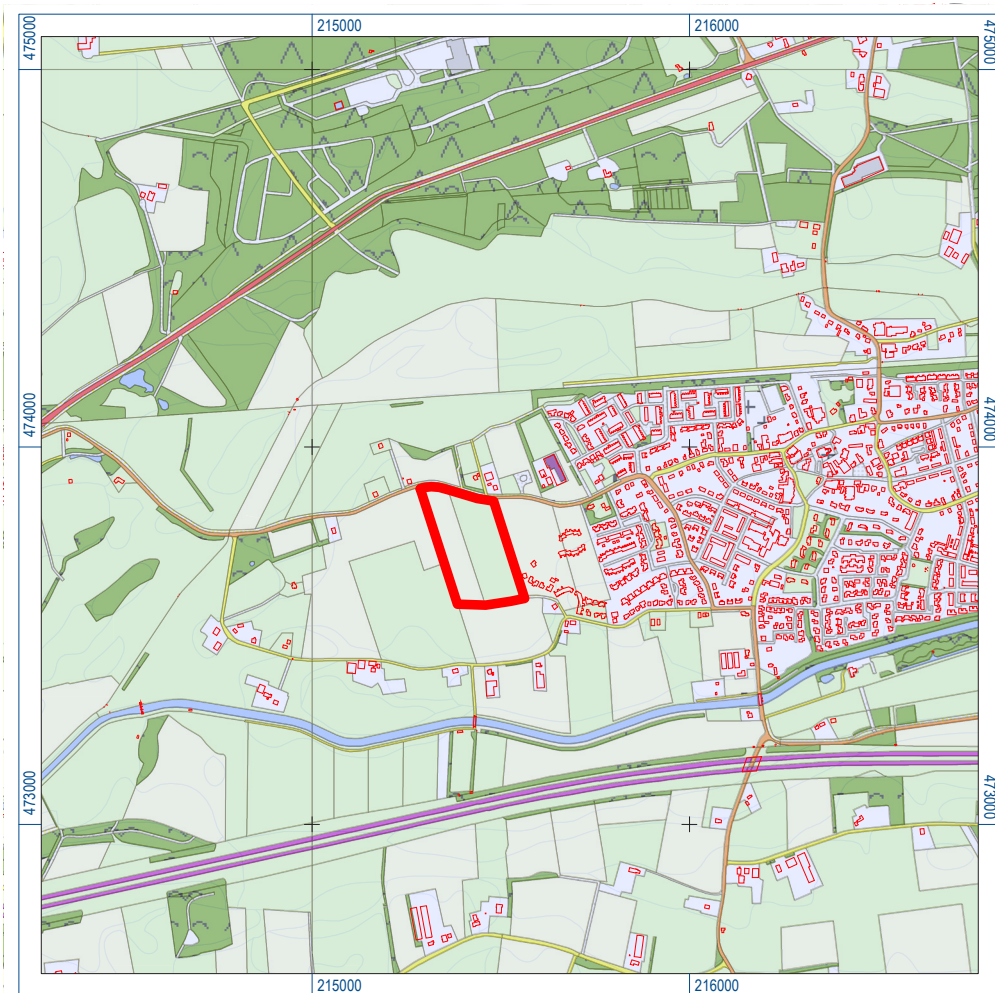
2 Monumentnummer 13840.

1.1 LIGGING ONDERZOEKSGBIED

Het onderzoeksgebied is gelegen ten zuiden van de Deventerweg en ten westen van de Vogelzangsteeg, te Bathmen (afb. 1.2). Het onderzoek vond plaats op de percelen ter hoogte van Deventerweg 52A. De percelen waren in gebruik als weiland en akkerland.

1.2 PROJECTGEGEVENS

Projectnr. Archeologie Deventer:	556
Plaats en gemeente:	Bathmen, Deventer
Naam onderzoek:	IVO-P Bathmense Enk
Perceelnrs.:	BMN02L 117, 118 en 119
Onderzoeksmeldingsnummer:	4015123100
Centrumcoördinaten:	X: 215.383 Y: 473.606
Bevoegd gezag:	B. Vermeulen
Projectleiding:	E. Mittendorff
Veldteam:	C. Koster, E. Mittendorff, M. van der Wal
Duur uitvoering:	9 dagen, 5 t/m 17 oktober 2016

Afb. 1.2. De ligging van het onderzoeksgebied in de gemeente Deventer.

2 ARCHEOLOGISCHE VERWACHTING EN EERDER UITGEVOERD ONDERZOEK

Op de archeologische verwachtingskaart van de gemeente Deventer, ligt het onderzoeksgebied in een gebied met een hoge archeologische verwachting. Deze hoge verwachting is voornamelijk gebaseerd op het natuurlijke landschap en resultaten van eerder uitgevoerd onderzoek. Het onderzoeksgebied ligt op een hoge dekzandduin met plaggendek (zie ook afb. 4.1). Het dekzandduin grenst in het zuiden aan het beekdal van de Schipbeek. Dergelijke locaties hebben bij verschillende onderzoeken in de gemeente al archeologische resten opgeleverd, voornamelijk daterend in de prehistorie. Ook in de omgeving van het huidige onderzoeksgebied zijn eerder archeologische sporen en vondsten aangetroffen. Het meest relevant voor de archeologische verwachting van het plangebied is een vijftal onderzoeken ten oosten van het onderzoeksgebied (afb. 2.1).

Project 1153: Bergakker (1995)

In 1995 is ten noorden van de Deventerweg door de Archeologische Werkgroep Nederland (AWN), onderzoek uitgevoerd bij de aanleg van de wijk Bergakker. Bij dit onderzoek werd een nederzetting uit de midden- en laat-Romeinse tijd opgegraven waar enkele huisplattegronden en hutkommen van naar boven kwamen. In de nederzetting werden aanwijzingen gevonden voor de bewerking van brons en ijzer.³

Project 1190: Bathmense Enk (1996)

In het volgende jaar is door de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek (thans RCE) een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd op de oostelijke helft van de enk.⁴ Hierbij werd aan de zuidoostzijde van de enk een aantal boerenerven uit de middeleeuwen aangetroffen en aansluitend opgegraven. In de overige proefsleuven werden slechts beperkt sporen aangetroffen. Destijds is gekozen voor een methode waarbij kleine proefsleuven met een behoorlijke tussenafstand werden aangelegd. Nieuw onderzoek heeft aangetoond dat deze methodiek een behoorlijk grote foutenmarge heeft.

Project 1191: Bathmense Enk - Vogelzangsteeg (2004)

In 1994 is door Synthegra archeologisch onderzoek uitgevoerd langs de Deventerweg. Vermoedelijk werd hier de randzone van een nederzetting uit de Romeinse tijd opgegraven.⁵

Project 326: Bathmense Enk IVO-P (2008)

In 2008 werd het perceel ten oosten van het huidige onderzoeksgebied onderzocht door Archeologie Deventer. Hierbij werden nieuwe proefsleuven aangelegd waarin vier vindplaatsen werden gevonden, die dateren tussen de vroege ijzertijd en de late middeleeuwen (afb. 2.2).⁶ Eén vindplaats (vindplaats 4) werd toen niet bedreigd en is *in situ* behouden en niet opgegraven. Deze vindplaats ligt vrijwel direct naast de noordoosthoek van het huidige onderzoeksgebied. De vindplaats bevat een waterput uit de late ijzertijd tot vroeg-Romeinse tijd (250 voor Chr. - 70 na Chr.) en sporen van een boerenerv uit de late middeleeuwen (1250-1500). Deze sporen zijn dus nog altijd aanwezig. Vindplaats 3 was van een dusdanig slechte kwaliteit dat deze niet voor vervolgonderzoek in aanmerking kwam. De overige twee vindplaatsen (vindplaatsen 1 en 2) kwamen in aanmerking voor vervolgonderzoek.

Project 334: Bathmense Enk DO (2008)

Voorafgaand aan de nieuwbouw zijn de twee vindplaatsen 1 en 2 uit het inventariserende proefsleuvenonderzoek onderzocht. Ter hoogte van de eerste vindplaats werden naast een voorraadkuil uit de vroege ijzertijd vooral enkele erven uit de late ijzertijd (250-12 voor Chr.) tot de Romeinse tijd (12 v.Chr. - 70 na Chr.) gevonden. De tweede vindplaats dateert uit de overgang van de midden naar late ijzertijd (400-100 voor Chr.) en bevatte sporen van een boerderij met enkele bijgebouwen.⁷ Deze vindplaats ligt slechts 15 m ten oosten van het huidige onderzoeksgebied (zie ook afb. 2.2).

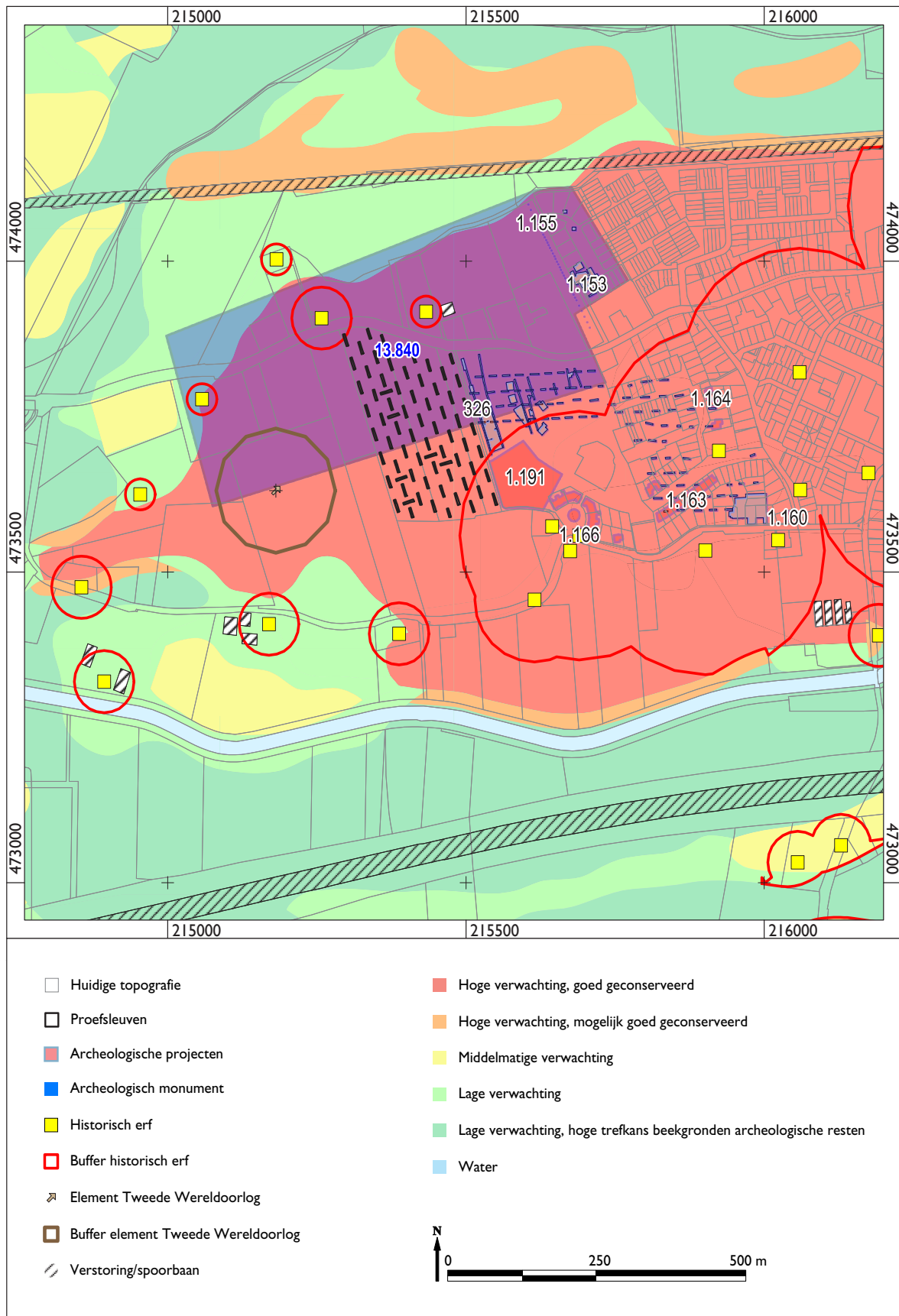
3 Groenewoudt & Lubberding, 1996.

4 Groenewoudt, 1996.

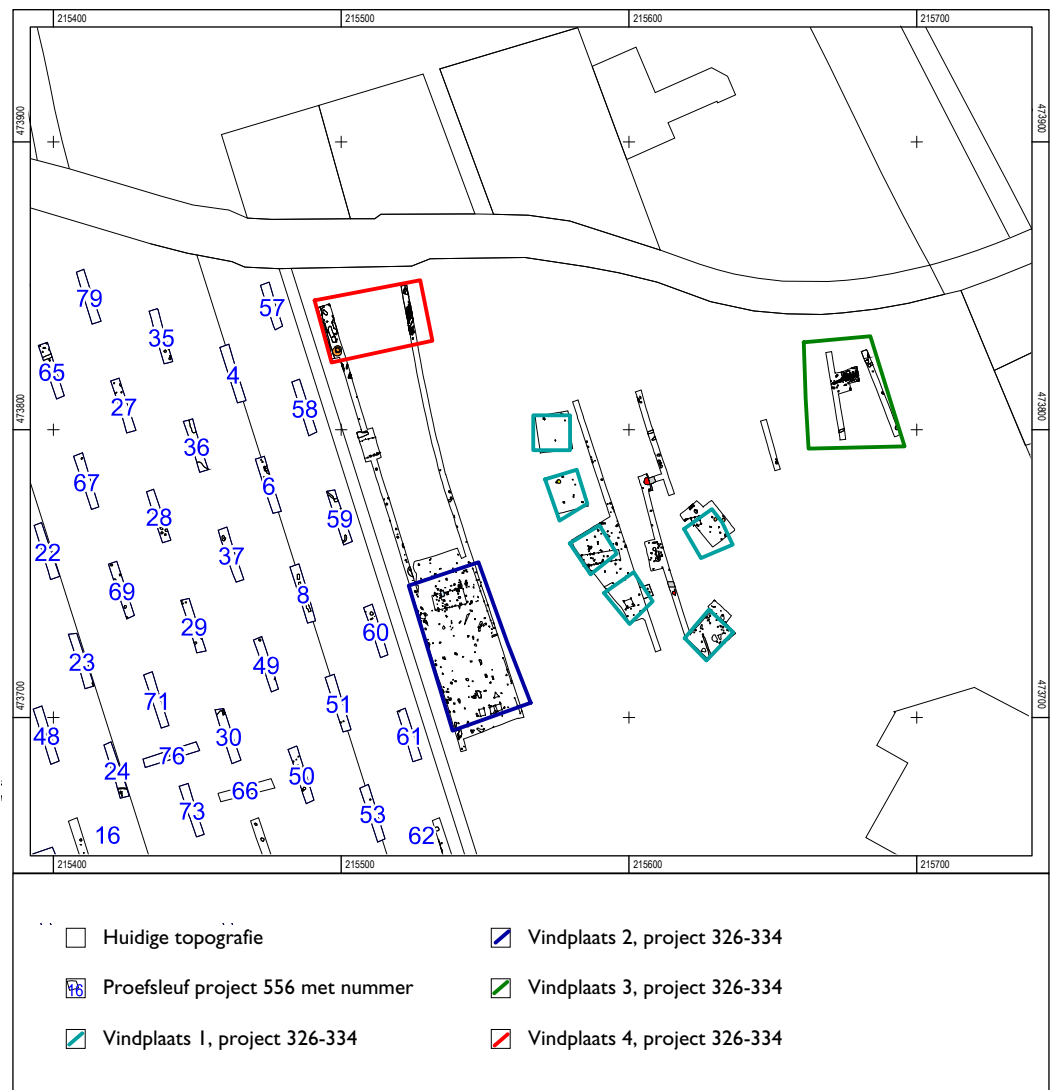
5 Huizer *et al.*, 2004.

6 Hermsen, 2009.

7 Hermsen, 2009.

Afb. 2.1. De verschillende onderzoeken die zijn uitgevoerd in het onderzoeksgebied en in de directe omgeving van het onderzoeksgebied.

Afb. 2.2. De locatie van de gedefinieerde vindplaatsen van de projecten 326 en 334 in 2008.

3 VRAAGSTELLING, STRATEGIE EN METHODE

3.1 DOELSTELLING EN ONDERZOEKSVRAGEN

Doel van het onderzoek was het inventariseren en begrenzen van (eventuele) archeologische vindplaatsen in het onderzoeksgebied. Indien inderdaad archeologische sporen werden aangetroffen, diende zoveel mogelijk de aard en datering van de sporen te worden vastgesteld. Op basis van de verzamelde informatie dienden eventuele vindplaatsen te worden gewaardeerd, teneinde een onderbouwd selectieadvies voor behoud (*in* of *ex situ*) van deze vindplaatsen op te stellen.

Voorafgaand aan het onderzoek is een aantal onderzoeksvragen opgesteld:⁸

1. Sluit de bodemkundige en geomorfologische informatie uit het onderzoek aan op het beeld zoals weergegeven op de gedetailleerde geomorfologische kaart voor het onderzoeksgebied? (zie <http://www.deventer.nl/ontspannen/cultuur/archeologie/archeologiebeleid/inventarisaties-en-achtergronddocumenten-verwachtingskaart/inventarisaties-en-achtergronddocumentenverwachtingskaart/geomorfologische-kaart>) Zo niet, op welke punten worden afwijkingen gesignaleerd en wat betekent dit voor de archeologische verwachting?
2. Zijn er archeologische sporen aanwezig in het onderzoeksgebied?
3. Wat is de aard, datering en ruimtelijke verspreiding van de aangetroffen sporen?
4. Hoe is de conserveringstoestand van de aanwezige resten?
5. Zijn binnen het onderzoeksgebied vindplaatsen aan te wijzen? Zo ja, hoe kunnen deze worden begrensd, getypeerd en gedateerd?
6. Wat is de inhoudelijke en fysieke waardering van deze vindplaats(en)?
7. Zijn er aanwijzingen dat delen van het onderzoeksgebied dermate zijn verstoord dat geen archeologische resten meer verwacht worden?

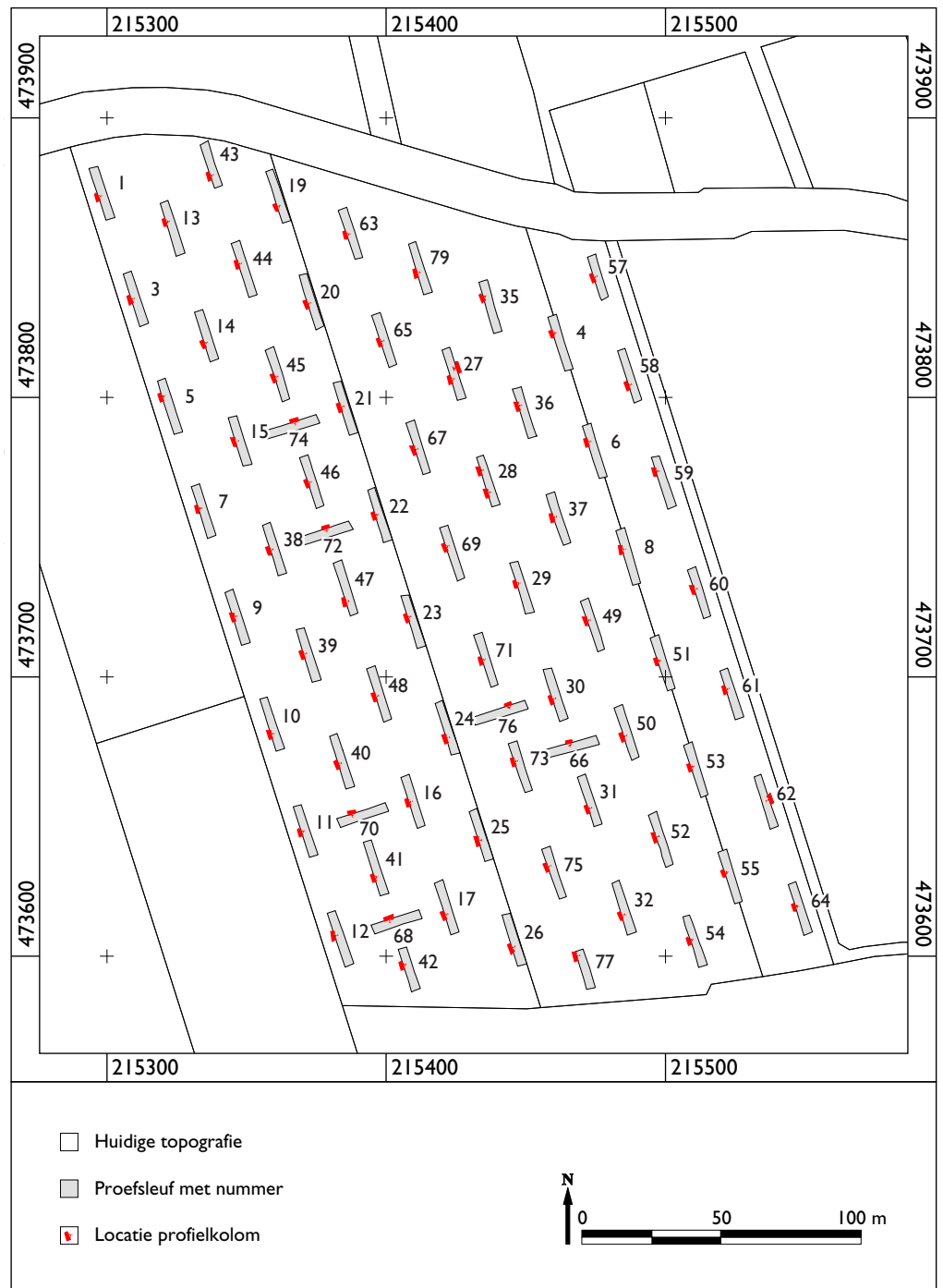
3.2 STRATEGIE EN METHODEN

Het onderzoek is uitgevoerd als een proefsleuvenonderzoek (IVO-P). Hiertoe werden negen rijen met proefsleuven (lengte 20 m, breedte 4 m) in een stippellijn patroon aangelegd met een lichte noordwest-zuidoost oriëntatie (afb. 3.1). De rijen liggen 20 m uit elkaar, de proefsleuven uit de verschillende rijen verspringen ten opzichte van elkaar. Bij de aanleg van deze proefsleuven is iets afgeweken van het puttenplan zoals deze in het PvE stond beschreven.⁹ De geplande proefsleuven aan de uiterste randen van het onderzoeksgebied, waarvan de lengte minder dan 10 m betrof, zijn niet aangelegd. De reden was bijvoorbeeld de aanwezigheid van bomen en/of omheiningen. Op deze wijze werden 67 proefsleuven aangelegd. Als aanvulling op deze sleuven zijn zes proefsleuven haaks op de rijen aangelegd, om de begrenzing van concentraties sporen beter in beeld te krijgen. In totaal zijn dus tijdens het onderzoek 73 proefsleuven (ca. 4.300 m²) aangelegd. De proefsleuven zijn machinaal aangelegd op de overgang naar de natuurlijke C-horizont. De proefsleuven en de aanwezige sporen zijn gefotografeerd en ingemeten. Hierna is een selectie van de antropogene sporen gecoupeerd om de aard, functie en datering van de sporen te bepalen.

Centraal in iedere proefsleuf is een profielkolom met een breedte van 1 m gedocumenteerd om de bodemopbouw te documenteren. Deze kolommen zijn zoveel mogelijk aan de westzijde van de proefsleuf gedocumenteerd, zodat een zo representatief mogelijk beeld van de bodemopbouw in het onderzoeksgebied kon worden verkregen. Een enkele maal is hiervan afgeweken, vanwege een grote recente verstoring in de putwand en is aan de oostzijde van de proefsleuf een profielkolom gedocumenteerd. Bij de zes profielsleuven die haaks op de rijen proefsleuven liggen, is ervoor gekozen om een profielkolom in de noordzijde te documenteren.

8 Mittendorff, 2016.

9 Mittendorff, 2016.

Afb. 3.1. De aangelegde werkputten met de gedocumenteerde profielen.

4 LANDSCHAP EN BODEM

4.1 GEOMORFOLOGISCH EN BODEMKUNDIG KADER

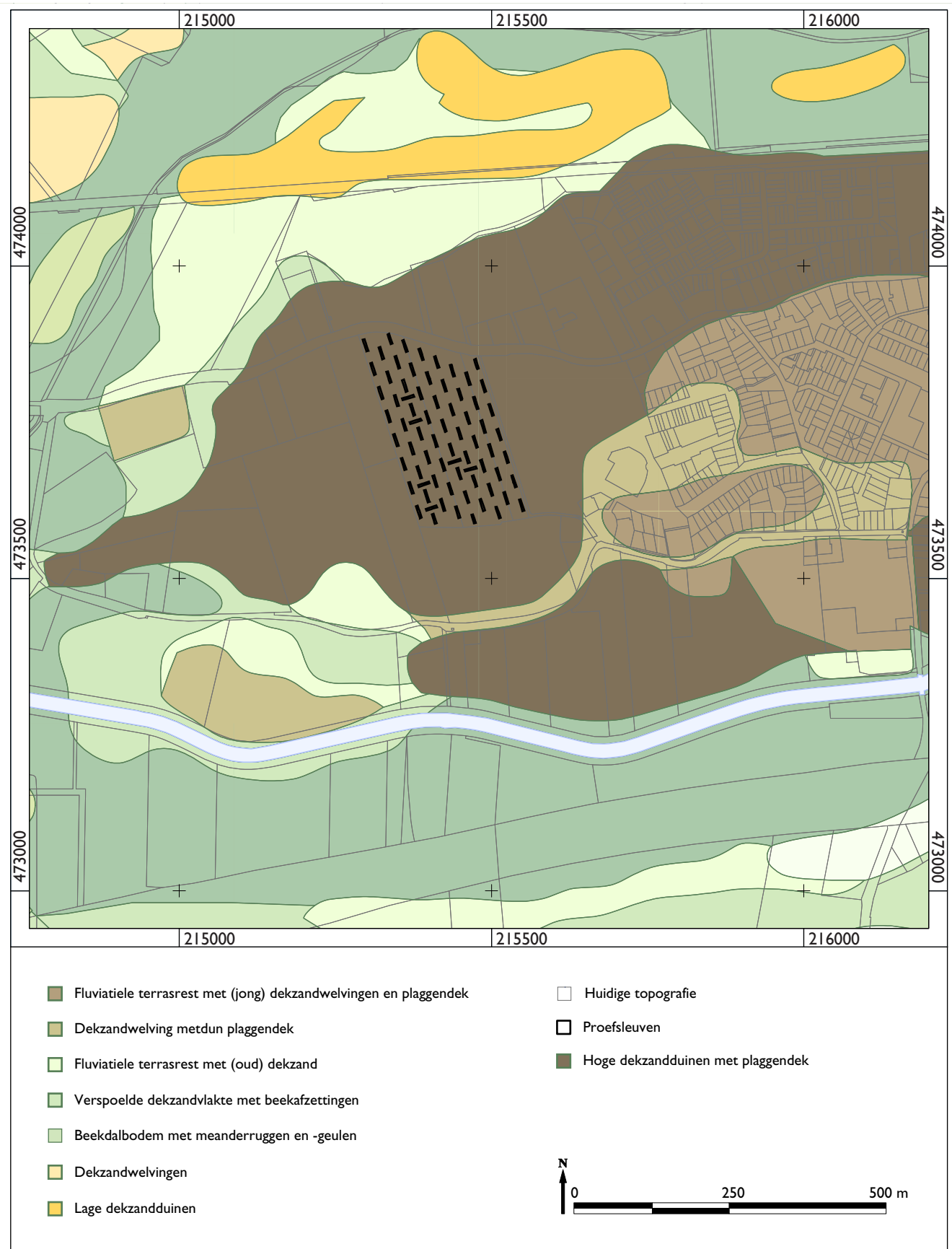
Het natuurlijk landschap van het buitengebied van de gemeente Deventer bestaat grotendeels uit dekzand. De basis van het landschap wordt gevormd door een Pleistoceen rivierlandschap. Als gevolg van opeenvolgende sedimentatie en erosie door afwisselend wind en water is in het pleniglaciaal (73.000 – 12.500 BP) een terrassenlandschap ontstaan. In het laat glaciaal (12.500 – ca. 10000 BP) is over dit terrassenlandschap als gevolg van (vaak lokale) verstuiving in de laatste ijstijd een pakket dekzand (jong dekzand) afgezet. Deze laag stuifzand vormde op de terrassen en in de oude rivierdalen kenmerkende ruggen en koppen. De overgang van een hoger naar een lager gelegen gebied (de flanken van de dekzandruggen) werd vaak gekozen als nederzettingslocatie en de dekzandruggen waren goed geschikt voor akkerbouw. De dekzandruggen zijn al vanaf de prehistorie door mensen in gebruik. De lager gelegen delen zijn veel minder intensief gebruikt als weide- of hooiland, en werden vaak pas in de volle of late middeleeuwen en nieuwe tijd bewoond.

Bij de nieuwe verwachtingskaart voor de gemeente Deventer is ook een nieuwe geomorfologische kaart opgesteld.¹⁰ Het onderzoeksgebied ligt op een hoge dekzandduin met plaggendek (afb. 4.1). Dit dekzandduin behoort tot een keten van oostwest georiënteerde dekzandruggen en –plateaus, die door diverse beekdalen worden doorsneden. Het dekzandduin grenst in het zuiden aan het beekdal van de Schipbeek. De keten van dekzandduinen strekt zich over een afstand van circa 14 km uit in oostelijke richting, vanaf de IJssel bij Deventer tot aan de buurschap Loo ten oosten van Bathmen. Het onderzoeksgebied ligt in het noordwesten op een hoogte van circa 9,60 m + NAP. Naar het zuidoosten loopt het onderzoeksgebied af tot een hoogte van 9,05 m + NAP.

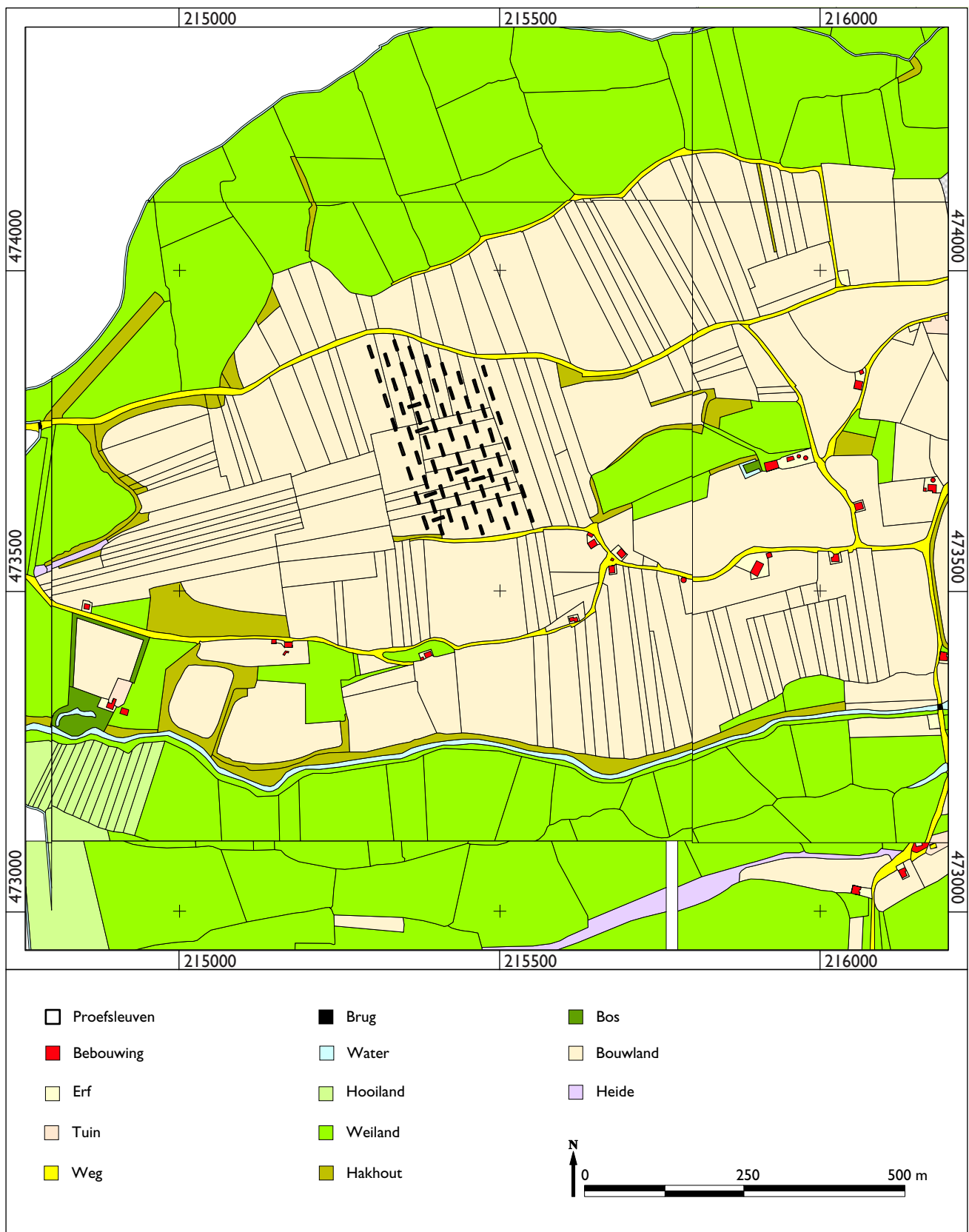
4.2 HISTORISCH GRONDGEBRUIK

Het onderzoeksgebied bevindt zich op de Bathmense Enk. Deze naam duidt op een gebruik als akkergrond. Op de Hottingerkaart, gemaakt tussen 1773 en 1794, is het onderzoeksgebied inderdaad gelegen op ontgonnen gronden. Het gebied is hier opgedeeld in een complex van akkerpercelen. De Deventerweg staat op de kaart ook al als pad aangegeven. De kadastrale minuut van 1832 laat eenzelfde beeld zien. In deze periode bestaat de locatie van het onderzoeksgebied uit een complex van percelen die als bouwland in gebruik waren (afb. 4.2). De vele verschillende smalle percelen hadden in deze periode dan ook verschillende eigenaren, waaronder diverse leden van de familie Elferink.

¹⁰ Willemse et al., 2013.

Afb. 4.1. Het onderzoeksgebied weergegeven op de geomorfologische kaart. Het is gelegen op een hoog dekzandduincomplex.

Afb. 4.2. Het onderzoeksgebied geprojecteerd op de kadastrale minuut van 1832.

4.3 GEOMORFOLOGISCHE EN BODEMKUNDIGE RESULTATEN VAN HET ONDERZOEK

De basis van het landschap wordt gevormd door een pakket fluvioperiglaciaal zand, dat een licht vervormde gelaagdheid kent. Dit pakket wordt afgedekt met een pakket matig fijn ongelaagd zand, dat als dekzand kan worden geïnterpreteerd. Het dekzand heeft in het noord- en zuidwesten van het onderzoeksgebied een andere kleur en textuur dan in de rest van het onderzoeksgebied.¹¹ Over het algemeen is het dekzand vrij bleekgeel van kleur en matig siltig. In het noord- en zuidwesten is het dekzand wat “warmer” van kleur en is het leemarmmer. Dit leemarme dekzand komt vooral voor op de hogere delen in het onderzoeksgebied, daar waar ook de meeste sporen aanwezig zijn.

Het dekzand is deels opgenomen in een akkerlaag. Op de overgang tussen de akkerlaag en het natuurlijke zand is een bioturbate ‘mollenlaag’ aanwezig. De akkerlaag zelf is lichtbruingrijs van kleur en bevat fragmenten van houtskool en scherven aardewerk uit verschillende deelperiodes van de prehistorie en tevens uit de vroege middeleeuwen. Deze scherven dateren over het algemeen uit de late ijzertijd tot vroeg-Romeinse tijd (ca. 250 voor Chr. tot in de 1ste eeuw na Chr.), maar er zijn ook enkele scherven verzameld die in de vroege bronstijd (2000-1800 voor Chr.), en de eerste helft van de ijzertijd (800-250 voor Chr.) dateren. De akkerlaag is niet enkel in de prehistorie bewerkt. Ook in de vroege middeleeuwen is hier nog geakkerd. Op verschillende locaties binnen het onderzoeksgebied, maar vooral in het zuidwesten, zijn tevens scherven uit de vroege middeleeuwen (450-1050 na Chr.) in de akkerlaag aangetroffen. De dikte van de akkerlaag varieert van ca. 10-20 cm op de hogere delen en bijna 40 cm op de lagere delen. De oude akkerlaag wordt afgedekt door een plaggendeek. De bovenzijde van de akkerlaag is vrijwel in het gehele onderzoeksgebied licht vermengd met het plaggendeek, waardoor er een soort menglaag is ontstaan. Het plaggendeek heeft een dikte die varieert van ca. 20 cm tot ca. 50 cm (afb. 4.3).

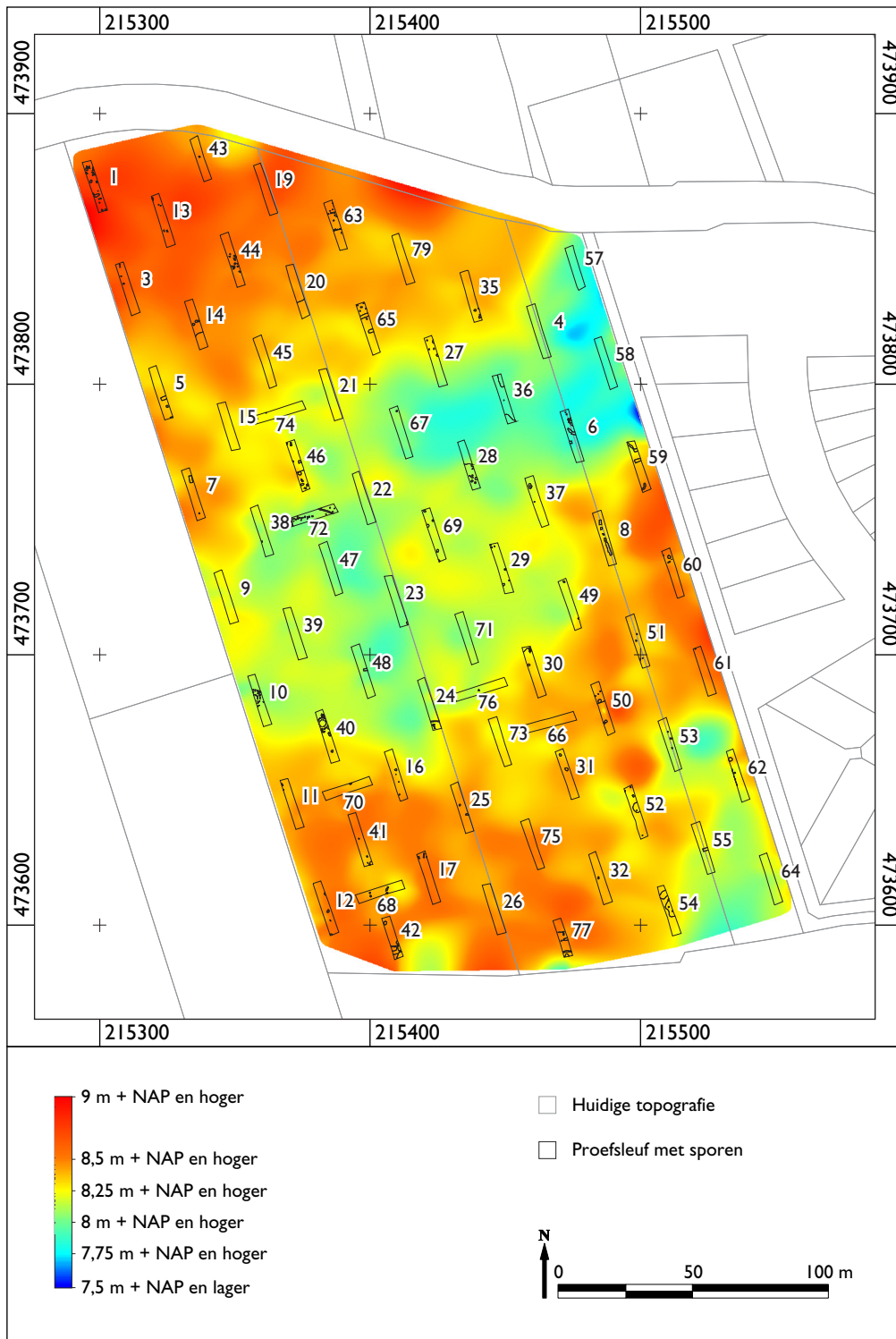
Afb. 4.3. Een typisch profiel op de hogere delen van het onderzoeksgebied.

De hoogste locatie van de top van het dekzand werd waargenomen op ca. 8,85 m + NAP in het noordoosten van het onderzoeksgebied. Naar het zuidoosten toe loopt het natuurlijke reliëf iets af, waarna het vooral in het zuidwesten weer iets oploopt (top dekzand ca. 8,50 m + NAP in werkputten 12, 41 en 42). In dit verloop is een depressie te zien die van uit het noordoosten van het onderzoeksgebied naar het midden van het onderzoeksgebied loopt (afb. 4.4). Het laagste punt van deze depressie bevindt zich in het noordoosten van het onderzoeksgebied, rond de werkputten 6 en 58. De top van het dekzand ligt hier op ca. 7,80 m + NAP. Ook in het zuidoosten van het onderzoeksgebied is een lichte laagte te zien (top dekzand ca. 8,20 m + NAP) (afb. 4.5).

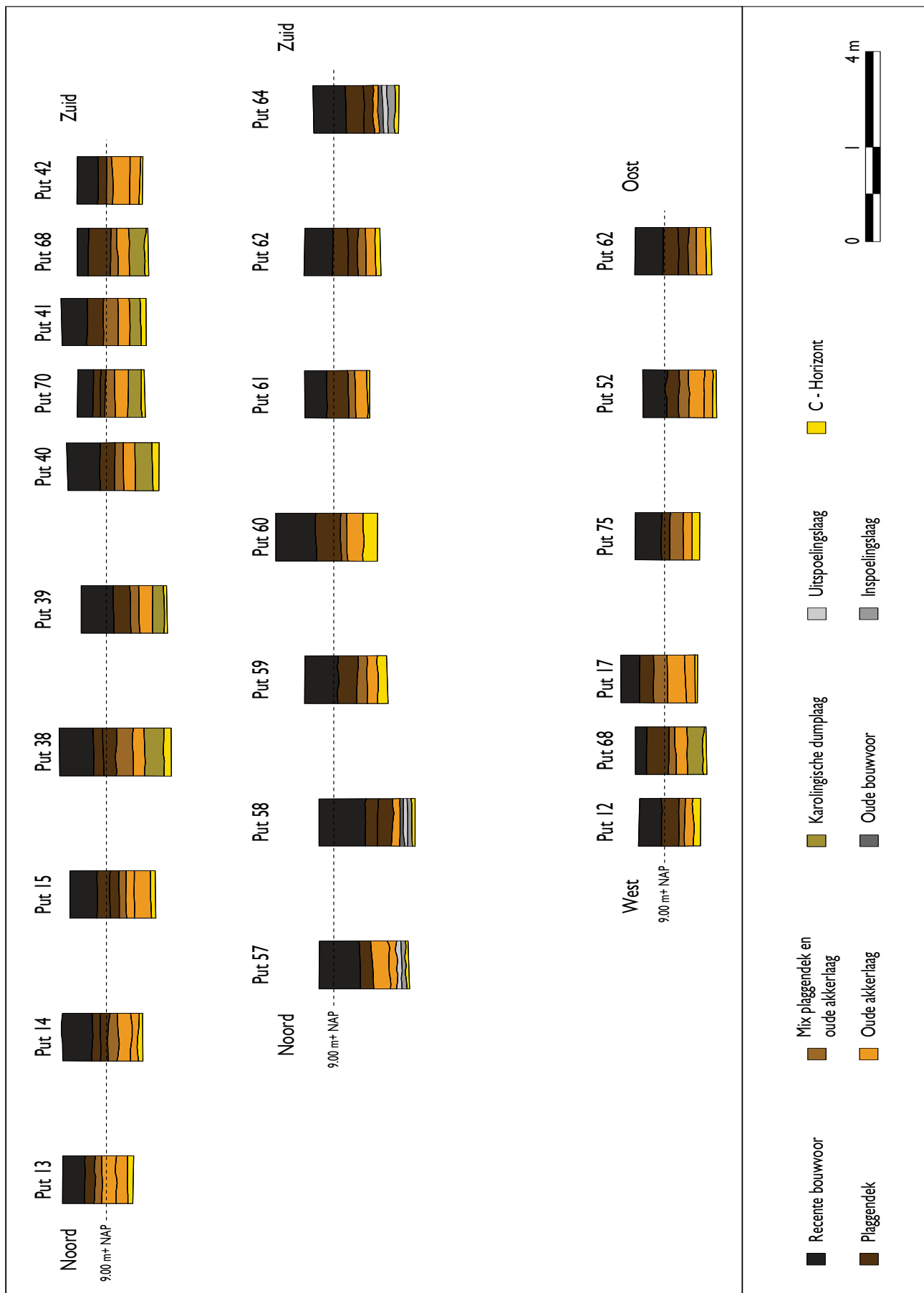
De gedocumenteerde profielkolommen van de proefsleuven die in de laagste gebieden van het onderzoeksgebied liggen, wijken af van het hierboven geschetste algemene beeld. In deze lagere delen, hebben zich veldpodzolen gevormd (werkputten 6, 36, 48, 57, 58, 59 en 64). Het dekzand bevat hier roestvlekken (gley) wat op een redelijk ondiepe grondwaterspiegel duidt. De bodems kenmerken zich door een inspoelingshorizont (Bh) en een uitspoelingshorizont (E) (afb. 4.6). Dit beeld komt overeen met de bodemkundige informatie die tijdens de onderzoeken in 2008 is verkregen.¹²

11 S20 tegenover S1 in de rest van het onderzoeksgebied.

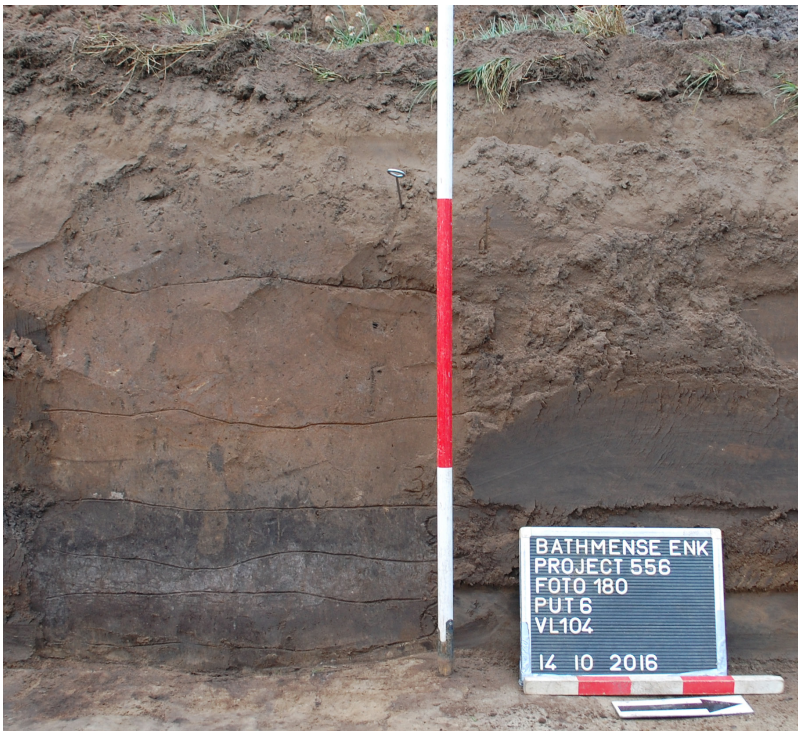
12 Hermsen, 2009, 19-22.

Afb. 4.4. Op de vlakhoogtekaart van het onderzoeksgebied komt het natuurlijke reliëf duidelijk naar voren.

Afb. 4.5. Deze profielen geven de bodemopbouw van het onderzoeksgebied weer.

Afb. 4.6. In de lagere delen van het onderzoeksgebied was een veldpodsolbodem te zien.

5 SPOREN EN STRUCTUREN

In totaal zijn tijdens het onderzoek 656 spoornummers uitgedeeld (afb. 5.1). Ongeveer de helft hiervan lag in de profielkolommen. De andere sporen bestaan voornamelijk uit paalkuilen en kuilen. Verder zijn er greppels en enkele recente verstoringen aangetroffen. In het onderzoeksgebied zijn diverse clusters van sporen te herkennen, die zich voornamelijk op de hogere delen van het landschap bevinden. De datering van de sporen varieert van de vroege ijzertijd tot aan de Tweede Wereldoorlog en daarna. Op basis van het voorkomen of juist afwezig zijn van concentraties grondsporen en concentraties vondstmateriaal, kunnen binnen het onderzoeksgebied vijf vindplaatsen gedefinieerd worden (afb. 5.2).

5.1 VINDPLAATS I

Deze vindplaats bevindt zich in het noordwesten van het onderzoeksgebied. Hier is een concentratie van paalkuilen en kuilen aangetroffen die een datering hebben in de ijzertijd. Deze vindplaats bevindt zich op een hoger gelegen zone in het landschap, waarbij het hoogste punt van de top van het dekzand zich op 8,9 m + NAP bevindt.

Voor de werkputten 1, 44, 63 en 65 bevatten meerdere paalkuilen die vermoedelijk onderdeel uitmaken van plattegronden van gebouwstructuren. Zo is in werkput 65 de plattegrond van een spieker, kleine opslagbouwtejes voor bijvoorbeeld graan die verhoogd op palen stonden, herkend (zie afb. 5.3). In werkput 1, 44 en 63 bevinden zich delen van grotere structuren, zoals schuren of huisplattegronden. Vervolgonderzoek kan in dit deel van het onderzoeksgebied meer duidelijkheid geven over de aard van deze gebouwstructuren. Op deze wijze wordt duidelijk of het hier bijvoorbeeld gaat om één erf met een boerderij en enkele bijgebouwen, of dat hier sprake is van meerdere erven. Mogelijk wordt een van deze erven in het zuiden begrensd door een greppel, net ten zuiden van de spieker in werkput 65.

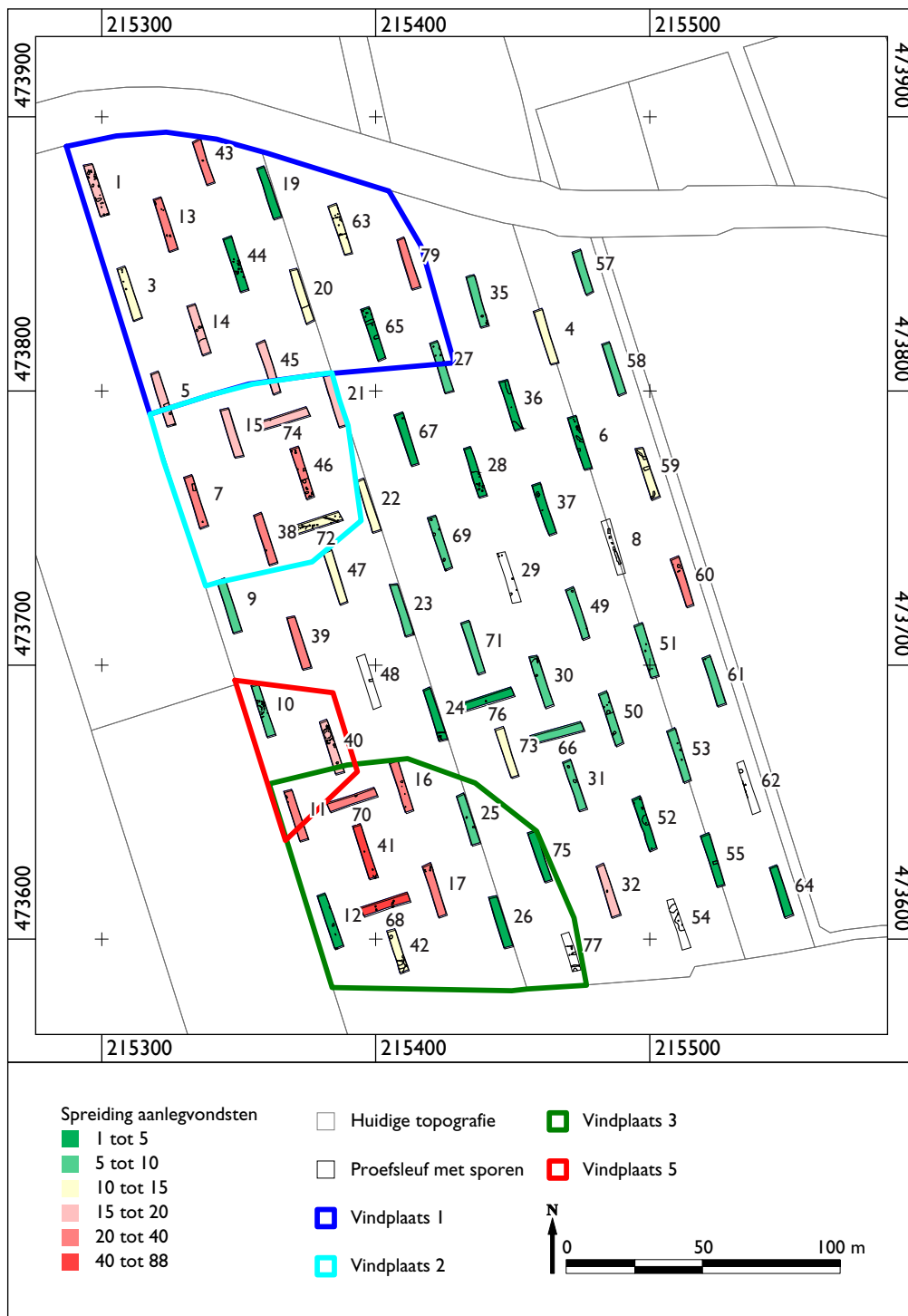
Van elke gefragmenteerde plattegrond zijn enkele paalkuilen gecoupeerd om onder meer daterend vondstmateriaal te verzamelen. Het materiaal dat hierbij aangetroffen werd, dateert overwegend in de vroege ijzertijd.

In werkput 1 vallen enkele paalkuilen op doordat de vulling van de grondsporen verbrand zand bevatten, herkenbaar aan een oranje kleur. Mogelijk was hier in de omgeving een haard. Een ander opvallend spoor, was een grote ovale kuil in werkput 1, S239. Deze kuil had een lengte van 2 m en een breedte van maximaal 95 cm. Door de vorm, lengte en oriëntatie van de kuil werd hier rekening gehouden met een mogelijk inhumatiegraf. De kuil is laagsgewijs afgeschaafd, waarbij tussenvlakken zijn gedocumenteerd, om zo een eventueel lijksilhouet te kunnen herkennen. Bij het opschaven zijn geen verkleuringen in de vulling van de kuil waargenomen die als lijksilhouet geïnterpreteerd kunnen worden. Wel werd een fragment van een vuurstenen kling gevonden.

De vindplaats is in het oosten begrensd door de, wat antropogene sporen betreft, lege zone vanaf werkput 79. Vanaf dit punt loopt het natuurlijke dekzand ook naar het oosten toe af naar een niveau onder 8,30 m + NAP. Beneden deze hoogte lijken op dit gedeelte van het onderzoeksgebied geen nederzettingssporen meer aanwezig te zijn. In het zuiden lijkt de vindplaats eveneens begrensd door een lege zone ter hoogte van de werkputten 15, 74 en 21. Werkput 14 bevat eveneens weinig antropogene sporen, maar tijdens de aanleg van deze proefsleuf werden drie vuurstenen artefacten aangetroffen – waaronder een dubbelzijdige schrabber (zie par. 6.3.2). Door de aanwezigheid van deze vondsten wordt de zuidelijke grens van de vindplaats niet direct ten zuiden van werkput 44 geplaatst, maar wordt deze zone ook bij de vindplaats getrokken. Naar het noorden en westen toe is deze vindplaats nog niet begrensd, omdat de vindplaats buiten het onderzoeksgebied doorloopt.

Spoorinterpretatie	Aantal
Afvalkuil	2
Bouwvoor fossiel	216
Bouwvoor recent	73
"Dumplaag"	8
Greppel	7
Kuil	46
Meilerkuil	5
Natuurlijke laag	25
Paalkuil	165
Paalkuil met paalgat	64
Ploegspoor	1
Recente verstoring	16
Verstoring natuurlijk	28
Totaal	656

Afb. 5.1. Overzicht van de aangetroffen sporen.

Afb. 5.2. Overzichtskarta van de aangetroffen vindplaatsen.

5.2 VINDPLAATS 2

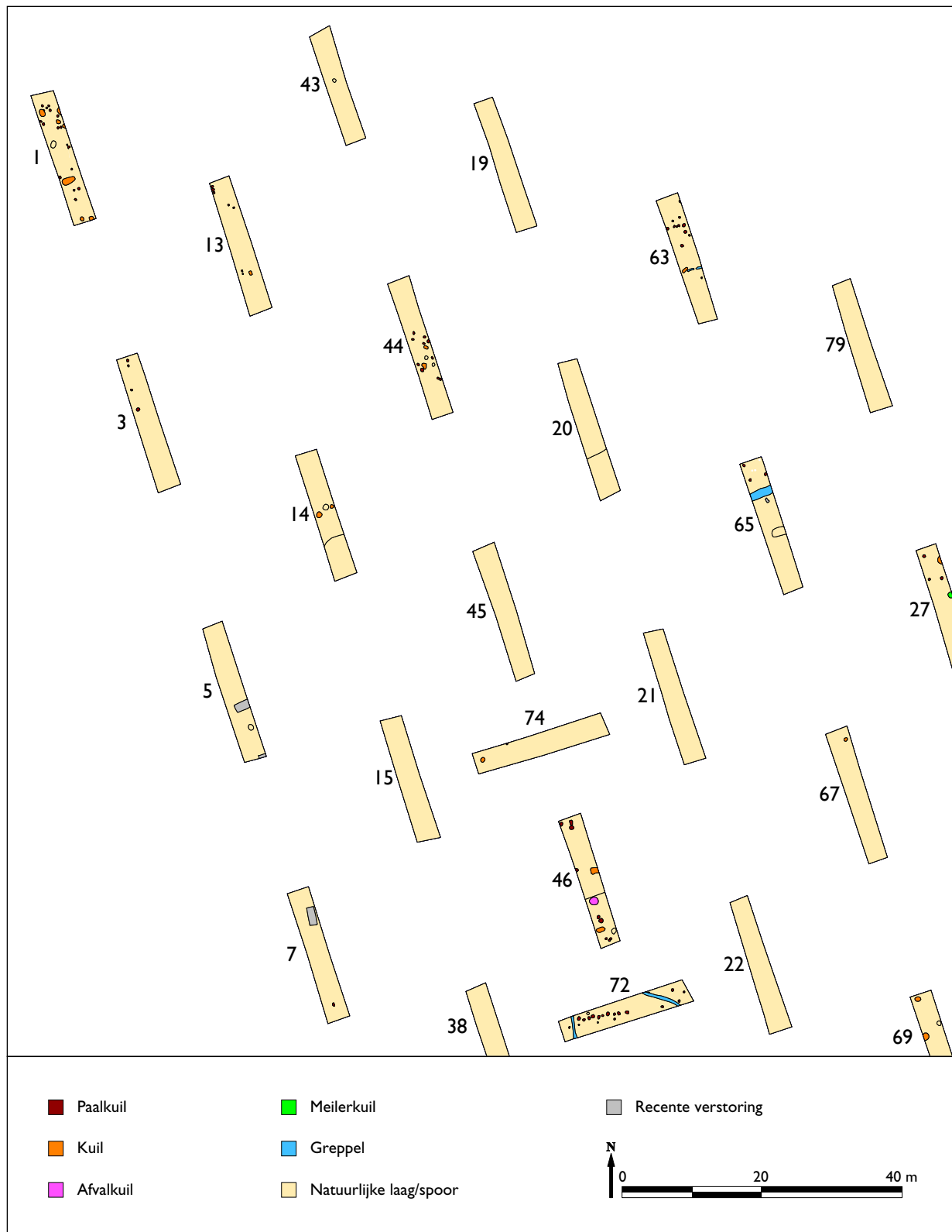
Een tweede sporencluster is te zien in de werkputten 46 en 72, dit cluster is gedefinieerd als vindplaats 2 (zie afb. 5.2 en afb. 5.3). Bij de aanleg van werkput 46 werd een grote concentratie aardewerk aangetroffen, waarna werd besloten om deze zone iets verhoogd in het vlak te laten staan. Bij het couperen van het verhoogde blok werd duidelijk dat deze concentratie aardewerk zich in een afvalkuil bevond.¹³ De kuil had een grootste diameter van 1,24 m en een restdiepte van 32 cm. Behalve secundair verbrand aardewerk bevatte een van de vullingen van de kuil ook verbrand dierlijk bot en een grote hoeveelheid houtskoolbrokken (afb. 5.4). Het aardewerk uit de kuil dateert de opvulling van de kuil in de late ijzertijd (zie ook par. 6.1.1). Behalve deze afvalkuil werden in deze proefsleuf ook meerdere paalkuilen aangetroffen. Aardewerk uit enkele van deze sporen geeft een datering in de tweede helft van de ijzertijd.

Om deze concentratie sporen beter te kunnen begrenzen, werd ten zuiden van werkput 46 een proefsleuf dwars op de rij aangelegd, werkput 72. De sporenconcentratie loopt door in deze werkput, waar twee smalle greppels (beide ongeveer een halve meter breed in het vlak) werden aangetroffen en fragmenten van twee gebouwplattegronden. Tussen de twee greppels is een oost-west georiënteerde palenrij zichtbaar met aan de zuidzijde kleinere paalkuilen. Deze palenrij van 8,7 m lang moet waarschijnlijk gezien worden als een buitenwand van een boerderijplattegrond, waarbij de kleine paalkuilen onderdeel uitmaken van een dakvoetdragende constructie. Indien dit het geval is, zou voor de plattegrond aan een datering vanaf de tweede helft van de ijzertijd tot in de Romeinse tijd gedacht moeten worden.¹⁴ De scherven uit de late ijzertijd die in werkput 46 zijn aangetroffen, passen bij deze datering. In het oosten van de werkput bevinden zich ook enkele paalkuilen, deze kuilen behoren vermoedelijk tot een plattegrond van een klein bijgebouw zoals een spieker.

De vindplaats wordt in het noorden begrensd door dezelfde lege zone die vindplaats 1 in het zuiden begrensd. In het oosten en het zuiden wordt de vindplaats begrensd door eveneens een afnemende sporenintensiteit vanaf respectievelijk werkput 21 en 22 in het oosten en werkputten 9 en 47 in het zuiden. Deze lijn komt overeen met een afname in de hoogte van het natuurlijke zand (en tevens het maaiveld), de top van het natuurlijke dekzand ligt vanaf deze lijn onder 8,10 m + NAP. In het westen is vindplaats 2 nog niet begrensd (buiten het onderzoeksgebied). Op basis van de sporenintensiteit zou een grens kunnen worden getrokken bij de werkputten 5, 7 en 15, maar deze zone van het onderzoeksgebied heeft nog wel onderzoekspotentie door de hoogte van het natuurlijke zand, de ligging ten opzichte van vindplaats 2 en het aantal aanlegvondsten dat gedaan werd.

13 S128 in werkput 46.

14 Hermsen, 2009, 57.

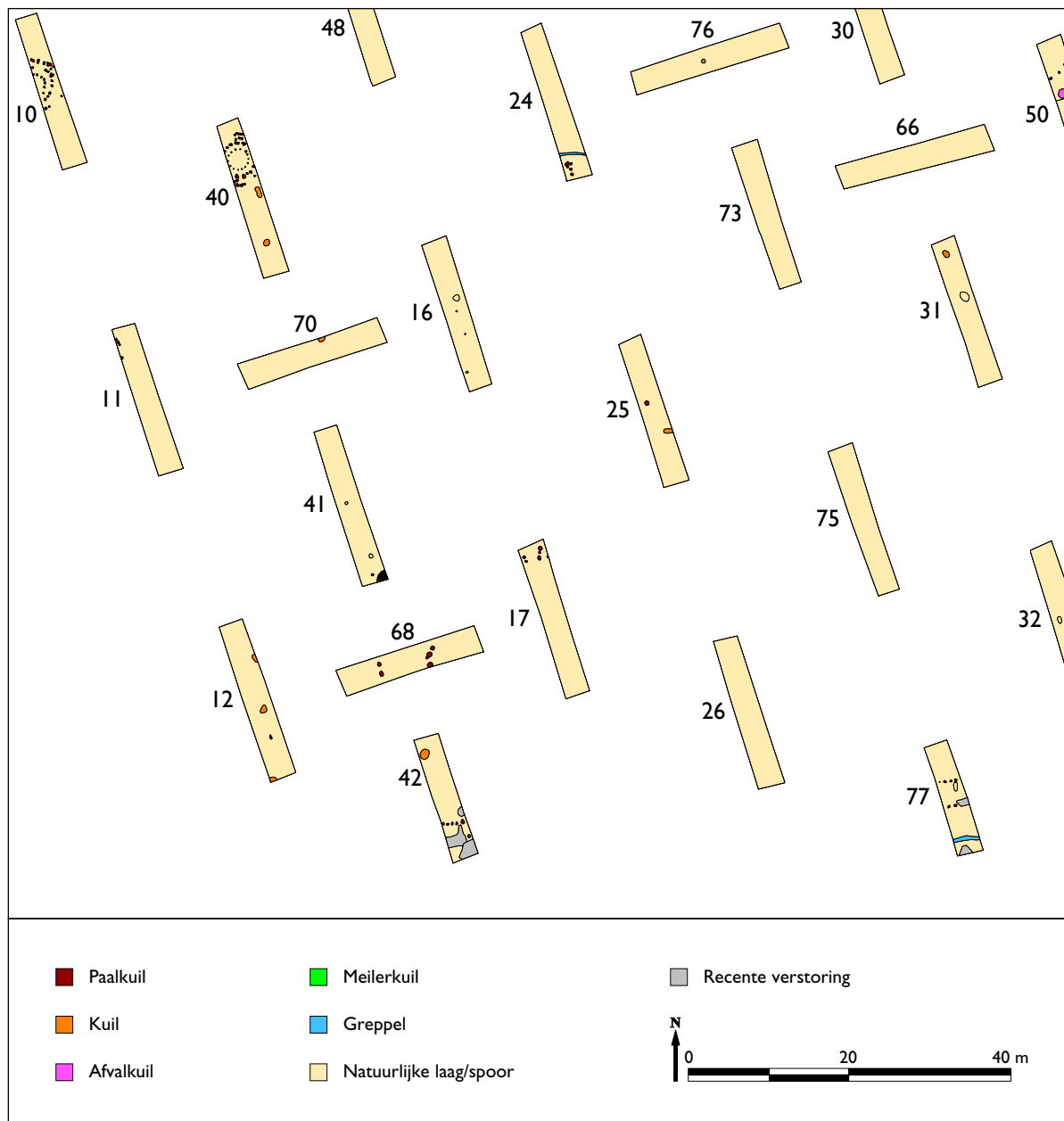
Afb. 5.3. Overzichtkaart van de aangetroffen sporen van de vindplaatsen 1 en 2.

Afb. 5.4. Coupe door afvalkuil S128

5.3 VINDPLAATS 3

Vindplaats 3 bevindt zich in het zuidwesten van het onderzoeksgebied en omvat een laag met Karolingisch aardewerk en grondsporen uit dezelfde periode (zie afb. 5.2 en 5.5). Bij de aanleg van enkele werkputten in de zuidwesthoek van het onderzoeksgebied werd een opmerkelijke hoeveelheid aardewerk aangetroffen in een laag die grotendeels was opgenomen in de oude akkerlaag. Het aardewerk dateert voornamelijk uit de 8ste tot begin 9de eeuw (zie ook par. 6.1.3). Deze Karolingische periode is een periode in de geschiedenis waarover niet veel bekend is, vooral niet rond Bathmen. De laag met aardewerk is geïnterpreteerd als een soort “dumplaag”. Dit moet gezien worden als een soort afvallaag waarbij het afval (de scherven) van een hoger gelegen deel in het landschap tijdens het ploegen en akkeren naar de flanken zijn verploegd. Het feit dat deze dumplaag zich deels onder, deels in de oude akkerlaag bevindt, betekent dat deze akkerlaag dus ook in de periode na de 8ste eeuw intensief moet zijn gebruikt. Het gebruik van deze akkerlaag in de volle middeleeuwen (10de-12de eeuw) blijkt ook uit de aanwezigheid van scherven uit die periode in de akkerlaag.

Afb. 5.5. Overzichtskartaal van de aangetroffen sporen van de vindplaatsen 3, 4 en 5.

Vindplaats 3 bevindt zich op een klein kopje in het landschap. De laag is in meerdere werkputten aangetroffen, voornamelijk in de werkputten 17, 41, 68, en 70. De laag komt enkel daarvoor in deze zuidwesthoek van het onderzoeksgebied waar het natuurlijke zand een hoogte heeft van 8,30 m + NAP of hoger. Daar waar het natuurlijke zand zich lager bevindt dan 8,30 m + NAP, is de dumplaag niet meer aanwezig. De laag heeft een iets grijzere kleur dan de akkerlaag en bevat een iets groenige zweem (afb. 5.6). De laag is gebiotubeerd.

In deze zone van het onderzoeksgebied zijn ook enkele sporenclusters aangetroffen, waarbij de kuilen een vulling hebben die niet prehistorisch oogt, maar jonger lijkt. De vullingen van de kuilen hebben een donkere kleur dan de prehistorische kuilen en ook de vorm van de kuil in de coupe is afwijkend (afb. 5.7). Hoogstwaarschijnlijk behoren deze sporenclusters – zoals in werkput 16, 25, 41 en 68 – ook tot deze vroegmiddeleeuwse periode. Uit één van de kuilen in werkput 68 is ook Karolingisch materiaal afkomstig.¹⁵

Afb. 5.6. Het profiel in werkput 41. Onder de oude akkerlaag is de Karolingische laag te zien.

Afb. 5.7. Coupe door kuil S314. In de vulling van deze kuil is Karolingisch vondstmateriaal gevonden.

Om de vindplaats beter te kunnen begrijpen en te begrenzen, is een dwarsleuf ten noorden en ten zuiden van werkput 41 aangelegd (werkput 68 en 70). Ook in deze twee dwarsleuven is de dumplaag aangetroffen. De vindplaats wordt in het noorden begrensd door het aflopende natuurlijke zand, waarbij de Karolingische dumplaag niet meer aanwezig is. Ten noorden van de werkputten 11, 70 en 16 loopt het natuurlijke reliëf af naar onder de 8,2 m + NAP en is de dumplaag vrijwel niet meer waargenomen. Ook de sporenintensiteit neemt hier af. In het oosten wordt vindplaats 3 voornamelijk begrensd door de wat antropogene sporen betreft, lege zone van werkput 75, 73 en 32. Naar het zuiden en het westen toe is deze vindplaats nog niet begrensd. Deze vindplaats lijkt het karakter van een individueel erf te hebben gehad, waarbij de kern rond werkput 68 moet worden gezocht en mogelijk onderdeel is van een grotere vindplaats die zich verder in zuidelijke en westelijke richting uitstrekt. In ieder geval is de verwachting dat naar de randen van de gedefinieerde vindplaats (zie afb. 5.2) de sporendichtheid sterk afneemt.

5.4 VINDPLAATS 4

Vindplaats 4 bestaat uit een viertal opvallende houtskoolrijke kuilen die als meilerkuilen zijn gedefinieerd. De kuilen bevinden zich vooral in de oostelijke helft van het onderzoeksgebied (werkputten 27, 36, 50 en 62), maar liggen niet echt geclusterd bij elkaar. Hierdoor is een duidelijke begrenzing van deze vindplaats ook niet te geven. Wel is de verwachting dat meilerkuilen ook in de andere vindplaatsen aanwezig zullen zijn.

Meilerkuilen zijn vaak ondiepe kuilen (afb. 5.8). De kuilen werden gebruikt om houtskool te produceren waarbij onder reducerende omstandigheden hout tot houtskool werd gestookt. Het hout werd afgedekt zodat er vrijwel geen zuurstof bij kon komen, waardoor het hout niet volledig verbrandde maar in houtskool veranderde.

Afb. 5.8. Een van de meilerkuilen (S53) in het oostprofiel van werkput 27.

De houtskool werd voor verschillende doeleinden gebruikt, onder andere als brandstof voor metaalverwerking. Mogelijk bestaat er een verband tussen deze vindplaats en vindplaats 3, waar de aanwezigheid van een opvallende concentratie metaalslak daadwerkelijk duidt op de productie van ijzer (zie par. 6.2.2).

Meilerkuilen bevatten vanwege hun aard vrijwel nooit aardewerk, waardoor naar een andere manier moet worden gezocht om de kuilen te kunnen dateren. Van de houtskoolrijke vulling van de kuilen zijn monsters genomen om in de toekomst ¹⁴C-analyses te kunnen uitvoeren, bijvoorbeeld in het kader van een vervolgonderzoek op de locatie (zie ook par. 7.2). Van twee van de kuilen kan aan de hand van de stratigrafie wel vermeld worden dat deze door de oude akkerlaag zijn gegraven en dat de meilerkuilen door het plaggendek worden afgedekt (zie ook afb. 5.8).¹⁶ Dit wijst op een mogelijke datering in de vroege tot volle middeleeuwen.

5.5 VINDPLAATS 5

Vindplaats 5 bevindt zich in het zuidwesten van het onderzoeksgebied, net ten noorden van en deels overlappend met vindplaats 3 (zie afb. 5.2 en 5.5). Vindplaats 5 bestaat uit een drietal structuren uit de Tweede Wereldoorlog. Bij de aanleg van werkput 40 werd in het plaggendek een vreemde cirkel waargenomen. In het opgravingsvlak was deze

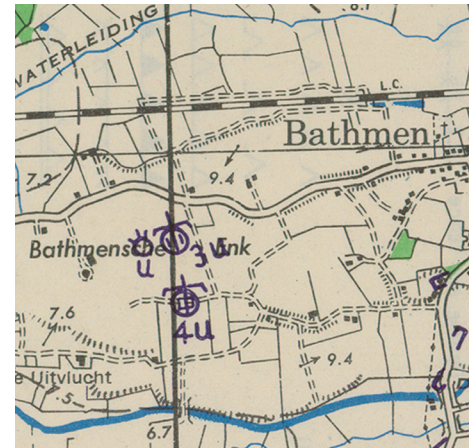
Afb. 5.9. Een van de structuren uit de Tweede Wereldoorlog, in het vlak van werkput 40.

cirkel nog te zien als een dubbele palenkrans met aan twee zijden een rechthoekige structuur (afb. 5.9). In de paalkuilen waren de palen zelfs nog als humusvlekken te zien, waar mede door duidelijk werd dat deze structuur een vrij recente datering moest hebben. In de proefsleuven 10 en 11 werden soortgelijke structuren aangetroffen. De structuren hebben een onderlinge afstand van 22 tot 30 m en vormen een driehoek.

De structuur in werkput 40 is het meest compleet blootgelegd. De binnenste palenkrans heeft een binnendiameter van 2,45 m. De buitenste palenkrans heeft een binnendiameter van 3,8 m. De buitenste palenkrans bevindt zich 60 cm van de binnenste af. De binnenste palenkrans bestaat uit kleine ronde, voorgeboorde paalkuilen met een diameter van slechts 10 cm. De paalkuilen van de buitenste kranen zijn groter. Deze hebben over het algemeen een rechthoekige vorm, waarin een ronde paalkern is te zien. Aan de noord- en zuidzijde van de buitenste palenkrans is een rechthoek te zien in de vorm van vier tot zes paalkuilen. De rechthoek heeft een lengte van 1,15 m en een breedte van 85 cm.

¹⁶ S53 in werkput 27 en S285 in werkput 62.

De drie structuren maken onderdeel uit van een opstelling van licht luchtafweergeschut. Gezien de omvang van de opstelplaatsen gaat het hier waarschijnlijk om Duitse lichte of middelzware (20 of 37 mm kanonnen) Flak-geschut (*Flugabwehrkanone*). Bij een dergelijke opstelplaats werd een kuil gegraven waar het wapen in stond, vaak vierkant soms in een cirkel zoals hier. Om de grond tegen te houden werd een houten keerwand gebouwd, deze is herkenbaar in de diepere en grotere kuilen van de buitenste palenkrans. Hoogstwaarschijnlijk stond het wapen op een houten vloertje, waarvan de palen in de binnenste palenkrans vermoedelijk de funderingspalen zijn. De twee rechthoekige structuren moeten gezien worden als nissen waarin munitie opgeslagen werd.

Afb. 5.10. Uitsnede van de Defence Overprint met daarop de Flak-stellingen. Bij de Flak-stelling zoals in het onderzoeksgebied aangetroffen is, staat "3u" geschreven (drie kanonnen, onbemand).

De drie opstelplaatsen zijn te zien op luchtfoto's van de geallieerden en de *Defence Overprint* (de geallieerde stafkaart onder meer gebaseerd op deze luchtfoto's aangevuld met een interpretatie) (afb. 5.10). Ten zuiden van het huidige onderzoeksgebied staan hierop nog een batterij van vier zware Flak-opstelplaatsen afgebeeld. Ten westen bevond zich een zoeklicht. De stellingen zijn waarschijnlijk aangelegd om de brug over de Schipbeek ten zuiden van het onderzoeksgebied te beschermen en zo de opmars van de geallieerden tegen te gaan. Op de *Defence Overprint* is tevens een "u" te zien bij de opstelplaatsen. Dit wil zeggen dat deze opstelplaatsen *unoccupied*, oftewel onbemand waren. De stellingen waren dus wel opgebouwd door de Duitsers, maar ze zijn voor zover bekend niet daadwerkelijk gebruikt. Naar verwachting zijn hier ook nooit kanonnen in de opstelplaatsen geplaatst. Dit komt overeen met de afwezigheid van vondsten die met de Flak-stellingen verband houden, zoals munitie en aanverwanten (bijvoorbeeld transportkisten voor munitie).

5.6 OVERIGE SPOREN

Naast de hierboven beschreven vindplaatsen zijn er ook enkele losse sporen of sporenclusters die wel het benoemen waard zijn, maar die niet tot een te onderzoeken vindplaats behoren. Een van dergelijke "losse" kuilen ligt in het zuidoosten van het onderzoeksgebied, in werkput 50 (zie afb. 5.5).¹⁷ De kuil ligt in een zone waar verder weinig sporen zijn aangetroffen. De kuil heeft een diameter van 1,30 m en een restdiepte van slechts 18 cm (afb. 5.11). De kuil valt vooral op door het vondstmateriaal dat in de vullingen is gevonden. Uit de twee vullingen van de kuil zijn ruim 100 scherven aardewerk verzameld. Het aardewerk is grotendeels secundair verbrand en dateert in de eerste helft van de midden-ijzertijd. Dergelijke "dumps" van sterk verbrand aardewerk zijn op meerdere plekken in de gemeente Deventer aangetroffen, de dichtstbijzijnde werd ca. 400 m ten oosten van het huidige onderzoeksgebied aangetroffen in 1996.¹⁸ Maar ook in Epse-Noord en op de locatie Brinkgreven in het noordoosten van Deventer zijn soortgelijke kuilen met sterk verbrand aardewerk uit respectievelijk de late en de vroege ijzertijd gevonden.¹⁹ Dergelijke deposities zijn lastig te duiden, maar door de aard van het aardewerk en de mate van verbranding (zie par. 6.1.4) duiden deze eerder op een opzettelijke depositie dan een afvalkuil van een pottenbakker. In dat geval worden deze

Afb. 5.11. Coupe door afvalkuil S17.

¹⁷ S17.

¹⁸ Groenewoudt, 1996, 21

¹⁹ Epse-Noord: Van der Wal in voorbereiding. Brinkgreven; Van de Glind, Van Mousch & Bloo, 2016, 99-100.

kuilen gezien als onderdeel van een verlatingsritueel van een erf of een nederzettingsterrein.²⁰ De kuilen kunnen een geïsoleerd fenomeen zijn aan de rand van een bewoningsgebied, maar het sluit een erf uit deze periode ook zeker niet uit.

Net ten noorden van vindplaats 3 is in werkput 24 een cluster paalkuilen gevonden met sterk gefragmenteerd aardewerk dat weinig diagnostisch was, waardoor enkel een algemene datering in de ijzertijd gegeven kan worden. In het cluster paalkuilen is geen structuur te herkennen. Mogelijk gaat het om geïsoleerde structuren in de nabijheid van een grotere vindplaats (zoals de eerder opgegraven vindplaats ten oosten van het huidige onderzoeksgebied, of vindplaats 1)

De sporen in het uiterste zuiden van het onderzoeksgebied hebben een jongere datering. In de werkputten 42 en 77 zijn meerdere kleine paalkuilen aangetroffen die als recente weidepaaltjes en palen van kleine recente schuurtjes moeten worden geïnterpreteerd.

6 VONDSTMATERIAAL

Tijdens het onderzoek zijn in totaal 210 vondstnummers en vier monsternummers uitgedeeld. Deze nummers bevatten in totaal 1499 stuks vondstmateriaal (afb. 6.1). De vondsten zijn voornamelijk uit de akkerlaag en het plaggendek afkomstig. Van deze 210 vondstnummers zijn er 41 uit sporen anders dan natuurlijke lagen, de akkerlaag of het plaggendek afkomstig.

Materiaal categorie	Aantal
Aardewerk	1078
Dierlijk botmateriaal	140
Metaal	41
Metaalslak	114
Natuursteen	116
Verbrande leem	1
Vuursteen	9
Totaal	1499

Afb. 6.1. Een overzicht van de aangetroffen materiaal categorieën.

6.1 AARDEWERK

In totaal zijn er 1078 stuks aardewerk gevonden. Van dit totaal hebben 916 stuks aardewerk een prehistorische of Romeinse datering, 162 scherven hebben een datering vanaf de vroege middeleeuwen. Ook voor het aardewerk geldt dat deze scherven voornamelijk bij de aanleg van de werkputten gevonden zijn en vooral uit de akkerlaag en het plaggendek komen. Het aardewerk uit deze lagen is door verploeging sterk gefragmenteerd, de scherven zijn over het algemeen niet groter dan enkele centimeters. Deze fragmentatie bemoeilijkt de determinatie van het aardewerk. Slechts 307 scherven zijn afkomstig uit grondsporen.

Het aardewerk wordt hieronder per bijbehorende vindplaats beschreven.²¹

6.1.1 Vindplaats 1

In deze zone zijn 200 scherven gevonden. Hieronder vallen ook 28 scherven die in het overlapgebied van vindplaats 1 en 2 zijn aangetroffen, bijvoorbeeld bij de aanleg van werkput 5. Bij de aanleg van de werkputten is aardewerk gevonden uit zeer uiteenlopende perioden. In het plaggendek is zoals verwacht middeleeuwse keramiek gevonden, maar ook in de oude akkerlaag werd aardewerk uit verschillende perioden gevonden. Zo werd bij de aanleg van onder andere werkputten 13 en 14 aardewerk daterend uit de late bronstijd gevonden. Maar ook werden er scherven Pingsdorf en Paffrath-keramiek gevonden. Het merendeel van het aardewerk dat bij de aanleg van de werkputten binnen vindplaats 1 is aangetroffen lijkt echter te dateren in de eerste helft van de ijzertijd. Noemenswaardig hierbij is een scherp die is gevonden bij de aanleg van werkput 13. Het betreft een wandscherf die vlakdekkend is versierd met zogenaamde Kalenderbergversiering; parallelle rijen diagonale nagel- of spatelindrukken die zeer plastisch zijn uitgevoerd. Dergelijk versierd aardewerk komt hier vanaf de late bronstijd tot in de vroege ijzertijd voor. Het aardewerk uit de grondsporen is overwegend te dateren in de vroege ijzertijd.

Binnen vindplaats 1 zijn 30 scherven in grondsporen zoals kuilen en paalkuilen gevonden. 10 hiervan zijn in één kuil aangetroffen, namelijk S224. Het buitenoppervlak van het aardewerk is over het algemeen besmeten, terwijl de binnenzijde glad is gemaakt zelfs bijna gepolijst. Het aardewerk is gemagerd met steengruis. Een van de wandscherven bevat een aanzet tot een oor. Het aardewerk uit de andere sporen komt overeen met het aardewerk uit S224. Het merendeel van de scherven zijn wandfragmenten, maar in S225 is een randfragment gevonden van een Harpstedt-pot. Op de rand van deze scherven zijn vingerindrukken op de bovenzijde van de rand te zien. De combinatie van de hier beschreven kenmerken van het aardewerk wijst op een datering van vindplaats 1 in de vroege ijzertijd.

²⁰ Hermsen & Haveman, 2009, 82-84; Van den Broeke, 2002; Bloo, 2016, 145-146.

²¹ Determinatie van het prehistorische aardewerk is uitgevoerd door I. Hermsen (RAAP). De middeleeuwse en latere keramiek is gedetermineerd door E. Mittendorff (Archeologie Deventer).

6.1.2 Vindplaats 2

Binnen vindplaats 2 zijn 275 scherven aardewerk gevonden (dit is zonder de scherven die in het overlapsgebied van vindplaats 1 en 2 zijn gevonden, maar mét de scherven die in de zuidelijke en oostelijke grenszone van vindplaats 2 zijn gevonden). Bijna de helft van dit aantal scherven is afkomstig uit de afvalkuil (S128) in werkput 46, namelijk 129 scherven.

Het merendeel van het aardewerk uit deze kuil is gemagerd met een combinatie van zand en ijzerconcreties, incidenteel tevens met sprietvormig plantaardig materiaal (bijvoorbeeld gras). De vorm van het organische mageringsmateriaal is in de omgeving van Deventer een daterend kenmerk.²² Het sprietvormige plantaardige mageringsmateriaal komt in de omgeving van Deventer vanaf de late ijzertijd tot in het begin van de 1ste eeuw na Chr. voor. In de loop van de 1ste eeuw na Chr. komt steeds vaker hoekig plantaardig mageringsmateriaal voor. De combinatie van het gebruikte mageringsmateriaal dateert het aardewerk uit kuil S128 in de late ijzertijd. Ook enkele randfragmenten uit de kuil ondersteunen een datering in de late ijzertijd. Deze scherven zijn afkomstig van verticale, licht dichtgeknepen randen met grove vingerindrukken op de rand (afb. 6.2). Het buitenoppervlak van de wandscherven is over het algemeen tamelijk ruw, slechts een gering percentage van het oppervlak is besmeten (ca. 5-10%). Als het buitenoppervlak besmeten is, dan betreft dit enkel het buikgedeelte van de pot. Minimaal één pot heeft een zorgvuldig gepolijst oppervlak van de schouder en buik.

Binnen het aangetroffen aantal scherven zijn op basis van de verschillende randfragmenten al drie verschillende potten te herkennen. Kijkt men ook naar de verschillende oppervlakteafwerking, dan bevinden zich minimaal acht verschillende potten in het aardewerkcomplex van de afvalkuil. Meerdere scherven vertonen dikke korsten van verbrand aankoeksel, wat op een functie als kookpot wijst. Deze functie wordt bevestigd door de grote hoeveelheid houtskool en de verbrande dierlijke botten die eveneens in de vullingen van de kuil zijn gevonden.

Uit de overige grondsporen in de zone van werkput 46 en 72 zijn wel enkele scherven prehistorisch aardewerk afkomstig, maar deze scherven zijn over het algemeen dusdanig klein en verweerd dat deze te weinig diagnostisch zijn en daardoor een zeer ruime datering hebben van midden tot late ijzertijd (de sporen in het noorden van werkput 46 en de greppel in werkput 72), of zelfs van late bronstijd – ijzertijd (een van de paalkuilen van de plattegrond).

Het aardewerk dat bij de aanleg van de werkputten in deze zone is aangetroffen dateert voornamelijk uit drie perioden. De oudste periode betreft de late bronstijd. Zo is onder andere bij de aanleg van werkput 46 bijvoorbeeld een volledig oxiderend gebakken randfragment van een open schaal met schuine spatelindrukken op de rand gevonden, die erg typerend is voor de late bronstijd (afb. 6.3). Ook een wandscherf die vlakdekkend is versierd met verticale rijen fijne nagelindrukken en een randfragment van een trechterhals van een volledig reducerende pot dateren in de late bronstijd.²³ Een klein deel van de scherven die bij de aanleg van de werkput in dit gebied is gevonden dateert in de eerste helft van de ijzertijd, echter het merendeel van de scherven heeft een jongere datering en onderscheidt zich daarmee ook van vindplaats 1. Dit aardewerk komt overeen met de datering van het aardewerk uit de grondsporen: de late ijzertijd (eventueel nog tot de vroeg-Romeinse tijd).

Gezien de aanwezigheid van meerdere scherven uit zowel de late bronstijd als de tweede helft van de ijzertijd (en dan met name de late ijzertijd) binnen het gebied van vindplaats 2, moet hier rekening gehouden worden met de aanwezigheid van zowel erven uit de late bronstijd als uit de late ijzertijd.

²² Hermsen & Van der Wal, 2016, 212-213.

²³ Beide eveneens uit werkput 46.

Afb. 6.2. Scherf van het aardewerk complex in kuil S128.

Afb. 6.3. Enkele scherven daterend in de late bronstijd, aangetroffen bij de aanleg van werkput 46.

6.1.3 Vindplaats 3

In de zone van vindplaats 3 zijn 240 scherven gevonden (dit is mét de scherven die in het overlapgebied van vindplaats 3 en 5 zijn gevonden), waarvan slechts 12 uit een grondspoor komen. Het aardewerk van deze vindplaats is voornamelijk uit de dumplaag of afvalaag afkomstig. Een klein deel van het aangetroffen aardewerk betreft prehistorisch aardewerk daterend uit verschillende deelperiodes binnen de late prehistorie, met een zwaartepunt in de tweede helft van de ijzertijd tot in de vroeg-Romeinse tijd. Een opvallende scherf is een bodemfragment dat bij de aanleg van werkput 17 is gevonden. Het betreft een fragment van een fijne, lage standring van een onbekende vorm pot, kom of schaal. Het oppervlak van de scherf is glad, bijna gepolijst. Het baksel is gemagerd met fijn granietgruis. De scherf lijkt afkomstig te zijn van een zogenaamde eierbecher, een kleine open kom of schaal. Deze kleine kommetjes worden voornamelijk in de vroege ijzertijd tot midden-ijzertijd gedateerd en worden hoofdzakelijk in grafcontexten gevonden, al komen ze af en toe ook in nederzettingscontexten voor.²⁴

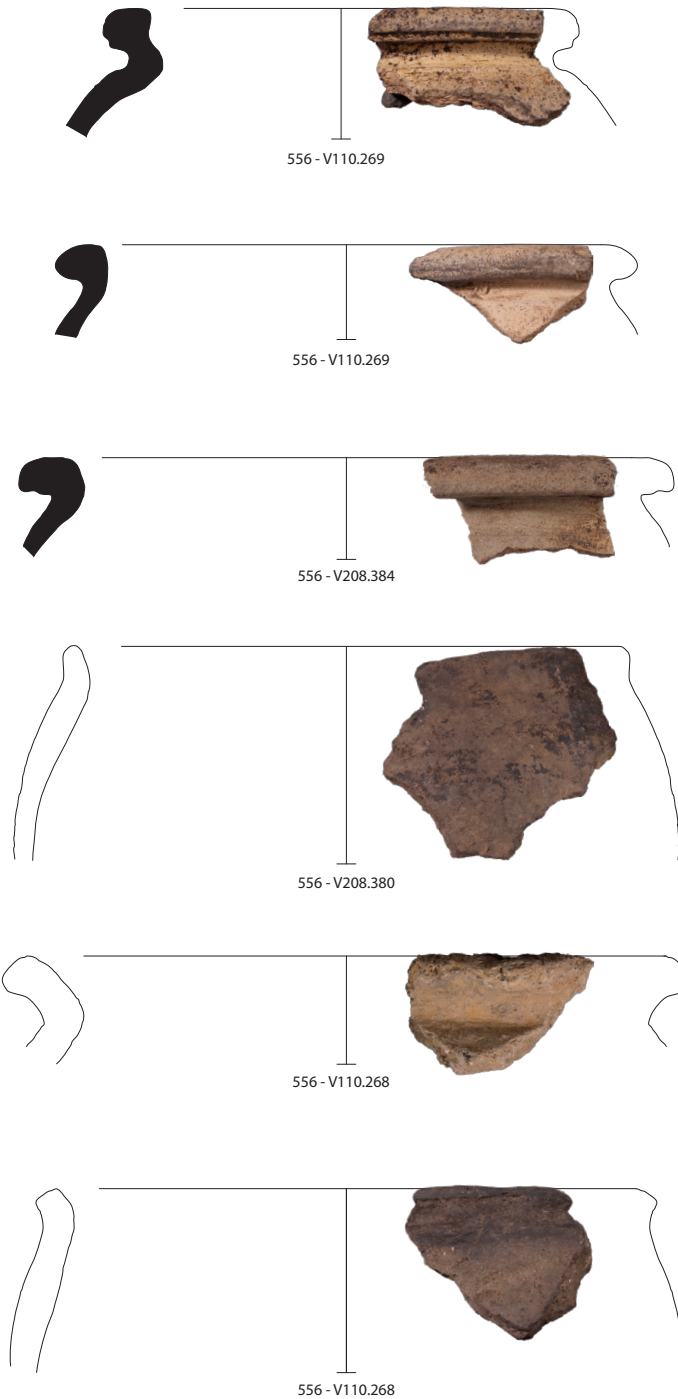
Het overgrote merendeel van het aardewerk uit vindplaats 3 heeft echter een jongere datering (afb. 6.4). Binnen de keramiek uit deze periode overheerst het kogelpotaardewerk. Het verschil tussen wandscherven van kogelpotaardewerk en Hessens-Schortens is soms moeilijk te zien. Gezien de aanwezigheid van enkele zekere scherven Hessens-Schortens, is mogelijk dat wandscherven die als kogelpot zijn gedetermineerd toch aan Hessens-Schortens dienen te worden toegeschreven. Het Hessens-Schortensaardewerk heeft een oudere datering (de periode 500-825 na Chr.) en wordt opgevolgd door het kogelpotttype. Deze overgang verliep geleidelijk, zodat beide vormen gelijktijdig voorkwamen. Het merendeel van de keramiek dateert echter uit de late 8ste tot het begin van de 9de eeuw en bestaat naast scherven van kogelpotten, uit scherven van Walberberg-keramiek. Op basis van randvormen en decoratiepatronen (ingekraste golflijnen) kunnen de scherven typologisch in productiefase A of B worden geplaatst.²⁵ Dit is bijzonder, want van deze periode is in de gemeente Deventer relatief weinig bekend. Dat geldt niet alleen voor de stad Deventer zelf, maar ook voor kleinere agrarische regio's zoals Bathmen. Alleen uit Colmschate zijn enkele delen van vindplaatsen uit deze periode bekend.²⁶

Enkele sporen in deze zone van het onderzoeksgebied bevatten eveneens scherven van kogelpotten, maar er zijn ook paalkuilen in dit gebied met een prehistorische datering, zoals de kuilen in werkput 12. Het aardewerk uit deze kuilen is echter dusdanig klein en verweerd dat hier enkel de datering "prehistorie" aangegeven kan worden.

24 Hermsen & Haveman, 2009, 67. Zie ook Verlinde, 1987.

25 Keller, 2004.

26 Vermeulen, Hermsen & Mittendorff, 2009, 93-103.

Afb. 6.4. Karolingische keramiek afkomstig uit de "dumplaag". Schaal 1:2.

6.1.4 Het aardewerk uit de overige sporen en de overige delen van het onderzoeksgebied

Afvalkuil S17

Van de sporen in de rest van het onderzoeksgebied, die niet aan een vindplaats toegewezen zijn, valt een kuil op. Het betreft de afvalkuil S17 in werkput 50. In de vullingen, voornamelijk de bovenste, van de kuil zijn ruim 100 scherven gevonden. Vrijwel al het aardewerk uit de kuil is secundair verbrand. Het aardewerk is zelfs aan zulke hoge temperaturen blootgesteld dat het is versinterd (afb. 6.5). Hierdoor zijn de scherven uitgezet en poreuzer geworden. Ook zijn scherven door deze hitte vervormd en gescheurd. De wanddikte van de scherven is door de verbranding niet meer te achterhalen, de scherven zijn dusdanig “gepof” dat deze soms tot waarschijnlijk wel twee tot drie keer zo dik zijn geworden. Vermoedelijk betreft dit een opzettelijke verbrandingsactie, want zowel de buiten- als binnenoppervlaktes en de breukvlakken zijn verbrand. Ondanks deze vervormingen en veranderingen in uiterlijk, kan nog wel iets gezegd worden over het aardewerk.

Zo bevat het merendeel van de scherven op de buik en schouder grove oppervlaktebesmiting. Het aardewerk is voornamelijk gemagerd met steengruis, sommigen scherven bevatten van nature zand. Een enkel bodemfragment bevat naast steengruis ook potgruis. Geen van de scherven heeft wandversiering. Dit aardewerk valt binnen het nederzettingsspectrum uit de midden-ijzertijd (500-250 voor Chr.) Een halsfragment heeft kenmerken die karakteristiek zijn voor de eerste helft van de midden-ijzertijd (500-350 voor Chr.). Het betreft een licht gesloten, dikwandige kom met een besmeten buitenoppervlak. De kom heeft een minimaal 4 cm lange hals gehad. Een vergelijkbaar exemplaar is gevonden in de verbrande aardewerkdepositie die is aangetroffen bij de opgraving Bathmen Enklaan van de ROB in 1996. Een van de weinige onverbrande scherven is eveneens typerend voor aardewerk uit de eerste helft van de midden-ijzertijd. De scherf is afkomstig van een driedelige pot of kom met een schouderknik. Deze twee diagnostische scherven dateren de dump in de eerste helft van de midden-ijzertijd.

Tussen de scherven in de kuil werd eveneens een massief blok gebakken klei met vlakke bodem en wanden gevonden. Bij het wassen van de vondsten, is het brok helaas in kleine fragmenten gebroken. Het brok was cilindrisch van vorm en had een diameter van ca. 10 cm. De bewaarde hoogte was ca. 8 cm. Vermoedelijk gaat het hier om een cilindrisch of conisch weefgewicht, zoals deze ook in Colmschate en Epse-Noord zijn gevonden.²⁷

Waarschijnlijk zijn de scherven van acht tot 12 potten of kommen aanwezig. De uniformiteit van de scherven en de vervorming door de verbranding, maakt het lastig om tot een strak minimum aantal exemplaren te komen. Minimaal drie besmeten scherven hebben aan de binnen- en buitenzijde verbrande aankeksels, dat wijst op een gebruik als kookpot. Het betreft hier dus niet primair pottenbakkersafval, maar aardewerk dat ook daadwerkelijk gebruikt is en daarmee ook een intentionele depositie.

Soortgelijke kuilen kunnen een geïsoleerd fenomeen zijn aan de rand van een bewoningsgebied, maar het sluit een erf uit deze periode ook zeker niet uit.

Afb. 6.5. Het merendeel van het aardewerk uit kuil S17 was sterk verbrand.

27 Colmschate: Klomp & Hermsen, 2002, 33. Epse-Noord: Pollmann, 2016, 263-268.

Het aardewerk uit de rest van het onderzoeksgebied

Enkele scherven die gevonden zijn bij de aanleg van werkputten in gebieden die niet aan een vindplaats zijn toegewezen zijn zeker noemenswaardig. Dit komt voornamelijk door de datering van de scherven. Het merendeel van de gevonden scherven in het gehele onderzoeksgebied dateert uit de deelperiodes die hiervoor zijn genoemd; de late bronstijd, de vroege ijzertijd (voornamelijk vindplaats 1), de midden-ijzertijd (S17), de late ijzertijd tot vroeg-Romeinse tijd (gehele onderzoeksgebied maar vooral de zone van vindplaats 2) en de Karolingische periode (vindplaats 3). In het gehele onderzoeksgebied zijn scherven van deze periodes aangetroffen in voornamelijk de akkerlaag. In enkele werkputten zijn echter ook scherven uit de midden-Romeinse tijd tot soms zelfs laat-Romeinse tijd gevonden.

Uit werkput 59 komt de meest opmerkelijke scherf, namelijk een scherf van een matig hard, zandig baksel dat licht oranje van kleur is. Deze scherf is geïnterpreteerd als een wandfragment van een Romeinse amfoor.²⁸ Maar ook bij de aanleg van werkput 60 is Romeins aardewerk gevonden; deze scherven zijn gemagerd met hoekig plantaardig materiaal, wat wijst op een datering vanaf de tweede helft van de 1ste eeuw na Chr.

In de zone van vindplaats 3 en 5 werd in werkput 40 aardewerk gevonden dat een duidelijke datering in de midden-Romeinse tijd heeft. Het meest karakteristiek voorbeeld is een schouderfragment van het type Uslar II. Het fragment is reducerend gebakken en op de buik voorzien van meerdere horizontale rijen vingertopindrukken. Dit type komt voor vanaf de 2de eeuw na Chr. Een ander duidelijk voorbeeld van aardewerk uit de midden-Romeinse tijd is afkomstig uit werkput 73, net ten noordoosten van vindplaats 3. Hier werd een randfragment van een tweeledige pot gevonden. De rand is licht verdikt en afgevlakt en behoort tot een zorgvuldig gepolijste kom, mogelijk van het type Uslar I, die vanaf de tweede helft van de 1ste tot het begin van de 3de eeuw na Chr. voorkomen.

6.2 METAAL

In nederzettingen uit de late prehistorie worden in Nederland maar zelden metalen voorwerpen aangetroffen. Dit komt mede door de conserveringsomstandigheden van de zure zandgronden, maar ook doordat metaal nog schaars was en men er waarschijnlijk zuinig mee om ging. Alle metalen voorwerpen die binnen het onderzoeksgebied zijn gevonden hebben dan ook een middeleeuwse of jongere datering. De metaalslakken die in het gebied zijn gevonden hebben vermoedelijk wel een prehistorische of Romeinse datering.

6.2.1 Metaal

Bij de aanleg van de werkputten is structureel met een metaaldetector gezocht. Dit heeft 39 metalen voorwerpen opgeleverd. Een groot deel van deze metalen voorwerpen bestaat uit slecht geconserveerde voorwerpen van ijzer of een koperlegering waarvan de vorm, functie en aard niet meer goed is te achterhalen.

Van enkele voorwerpen kon dit wel. Zo zijn er zeven loodjes aangetroffen in het plaggendek, verspreid over het gehele onderzoeksgebied. Een loodje zou mogelijk een vleesloodje zijn, door de aanwezigheid van een lang oog.²⁹ Als dit inderdaad het geval is, dan dateert het loodje waarschijnlijk uit de 19de eeuw. Vier muntjes komen eveneens uit het plaggendek en de verploegde overgangslaag van het plaggendek naar de oude akkerlaag. Van één munt kon nog achterhaald worden dat het een 2-centstuk betrof. Een tweede munt is een Gelderse duit, mogelijk uit 1740 maar het jaartal is niet goed meer leesbaar.³⁰ Ook van een derde munt, uit Friesland, is het jaartal niet goed meer te lezen. Wel is duidelijk dat de munt geslagen is in de jaren 20 van de 17de eeuw. De laatste munt is dusdanig verweerd dat deze niet meer te determineren is. Eveneens uit het plaggendek is een bronzen vingerhoedje afkomstig.³¹ De vingerhoed heeft een hoogte van 2 cm een diameter van 1,8 cm en is nog in goede staat. De vingerhoed is vrij zwaar uitgevoerd en heeft daarmee een vrij vroege datering, vermoedelijk in de late middeleeuwen.³²

Ook uit het plaggendek afkomstig is een viertal kogelhulzen. Een huls is afkomstig van een wapen dat vooral voor de jacht wordt gebruikt (.243 kaliber), maar drie grote hulzen houden wel verband met de Tweede Wereldoorlog. Alle drie de hulzen behoren tot dezelfde soort munitie, namelijk van de .50 kaliber Browning M2 machinegeweer. Dit wapen was standaard boordgeschut van de Amerikaanse gevechtsvliegtuigen. Alle drie de hulzen hebben SL 42 op de bodem staan, wat wil zeggen dat ze in 1942 in St. Louis (Amerika) gemaakt zijn. De hulzen zijn verspreid

28 V162, uit de akkerlaag.
29 Vnr. 7, S3602, wp 36. Zie ook Vermeulen & Bartels, 2007, 131.
30 Vnr. 19, S5203, wp 52.
31 Vnr. 199, S7402, wp 74.
32 Vermeulen & Bartels, 2007, 125.

over het gehele onderzoeksgebied gevonden, wat aansluit bij het beeld van boordgeschut. Zij zijn mogelijk in het onderzoeksgebied terechtgekomen bij beschietingen van de ten noorden van het onderzoeksgebied gelegen spoorlijn.

6.2.2 Ijzerslakken en moerasijzererts

Binnen het onderzoeksgebied is een redelijk grote hoeveelheid ijzerslakken en brokken ijzeroer gevonden, namelijk 114 stuks. Binnen de categorie slak is een onderscheid te maken tussen slakken die zijn ontstaan bij het bewerken van metaal en slakken die zijn ontstaan bij het produceren van metaal. De productieslakken kenmerken zich door vloeibanen. Verschillende slakken die in het onderzoeksgebied zijn gevonden, zijn te interpreteren als productieslakken. Behalve deze productieslakken bevinden zich onder de slakken ook kuilovenslakken, waarbij stukken versinterde ovenwand en houtindrukken te zien zijn (afb. 6.6). Deze combinatie van verschillende soorten slakken wijst er op dat men binnen of in de directe omgeving van het onderzoeksgebied metaal geproduceerd heeft. Ook bij het onderzoek op het aangrenzende perceel in 2008 zijn sporen van metaalproductie en -verwerking aangetroffen (daterend in de vroeg-Romeinse tijd). Sporen van de ijzerovens zelf, ontbreken in beide onderzoeksgebieden en moeten dus mogelijk ergens anders gezocht worden, mogelijk ten zuidoosten van het huidige onderzoeksgebied en ten zuiden van het onderzoek uit 2008.

Helaas zijn slechts twee metaalslakken (een vloeislak en een herverhittingsslak) in de vulling van een kuil gevonden, waardoor het lastig wordt om een datering aan de overige slakken te geven. Bekend is dat kuilovens vooral gebruikt zijn in de Romeinse tijd.³³ De slakken gevonden bij het onderzoek in 2008 aan de andere zijde van de Vogelzangsteeg hebben een vroeg-Romeinse datering, waardoor het aannemelijk lijkt om de (kuiloven)slakken die tijdens het huidige onderzoek zijn aangetroffen in deze periode te plaatsen. Dat de slakken echter ook een jongere datering kunnen hebben, blijkt uit de twee slakken die wél in een grondspoor zijn aangetroffen. De twee slakken uit een kuil (S145 in werkput 17, vindplaats 3) kunnen namelijk door associatie met aardewerk dat eveneens in de kuil werd aangetroffen werd, gedateerd worden in de vroege middeleeuwen.³⁴ Overigens is ter plaatse van vindplaats 3 een opvallende concentratie in de aanlegvondsten te zien, die voor een belangrijk deel (ca 20%) uit metaalslakken bestaat. Deze concentratie versterkt het vermoeden dat in deze vindplaats ijzer werd geproduceerd. Mogelijk bestaat er dan ook een verband tussen vindplaats 3 en 4, waarbij in de meilerkuilen van vindplaats 4 het houtskool werd geproduceerd dat nodig was voor het produceren van het ijzer.

Afb. 6.6. In sommige kuiloven- en vloeislakken zijn nog houtindrukken te zien..

³³ Zie onder andere Hermsen, 2007 en Hermsen & Haveman, 2009.

³⁴ Al is het theoretisch mogelijk dat het hier opspit betreft.

6.3 NATUURSTEEN EN VUURSTEEN

6.3.1 Natuursteen

Tijdens het onderzoek zijn 116 stuks natuursteen gevonden, waarvan er slechts drie uit een kuil afkomstig zijn.³⁵ Het natuursteen bestaat voornamelijk uit kleine fragmenten tefriet (n=62). Een deel van deze fragmenten bevat maalvlakken. Waarschijnlijk hebben alle fragmenten tefriet onderdeel uitgemaakt van maalstenen. De overige stukken natuursteen zijn kleine fragmenten zandsteen, kwartsiet, graniet en gneiss, zonder duidelijke bewerkingssporen. Enkele stukken graniet zijn verbrand en mogelijk om als grondstof te gebruiken voor het mageren van aardewerk.

Uit de oude akkerlaag in werkput 40 (overlap vindplaats 3 en 5) is een van de weinige bewerkte stenen afkomstig.³⁶ Het betreft een stuk zandsteen met gepolijste vlakken en een groef en is geïnterpreteerd als slijpsteen (afb. 6.7). De steen is niet compleet en heeft een bewaarde lengte en breedte van 5 x 4,2 cm en een dikte van 1,2 cm.

Afb. 6.7. Deze steen is mogelijk als slijpsteen gebruikt.

6.3.2 Vuursteen

Negen stuks vuursteen zijn in het onderzoeksgebied gevonden. Twee hiervan zijn afkomstig uit het plaggendek, zes uit de oude akkerlaag en een uit een kuil in werkput 1 (vindplaats 1). Hieronder bevinden zich twee werktuigen; een kling en een dubbelzijdige schrabber. Uit de vulling van de kuil (S239) komt een klein fragment van een kling. Het fragment is slechts 1,5 cm groot, 1 cm breed en heeft een trapezoidale doorsnede (afb. 6.8).³⁷

Afb. 6.8. Fragment van een kling uit een kuil in werkput 1.

35 Twee fragmenten tefriet en een stuk graniet.

36 Vnr. 111 (S4004).

37 Vnr. 138.

De schrabber is gevonden bij de aanleg van werkput 14 en komt uit de oude akkerlaag (eveneens vindplaats 1).³⁸ Het stuk heeft een lengte van 4,1 cm en een grootste breedte van 2,5 cm. Het werktuig is gemaakt op een natuurlijk gerolde vuursteen en is vrij slordig of onzorgvuldig gemaakt. Waarschijnlijk hangt dit samen met de slechte kwaliteit van het vuursteen. Zowel op de dorsale als ventrale zijde is oppervlakteretouche te zien (afb. 6.9). Aan een zijde is duidelijke gebruiksslijtage te zien, op de andere zijde is dit minder goed te zien. De datering van dergelijke dubbelzijdige schrabbers moet gezocht worden in het laat-neolithicum of de vroege bronstijd.

Afb. 6.9. Dubbelzijdige schrabber uit de oude akkerlaag in werkput 14.

6.4 DIERLIJK BOTMATERIAAL

Slechts uit een spoor is dierlijk botmateriaal afkomstig, namelijk afvalkuil S128 in werkput 46 (vindplaats 2). Al het botmateriaal is zeer gefragmenteerd en onvolledig verbrand. De botten hebben een zwarte kleur, wat wijst op een verbranding bij een vrij lage temperatuur, ca. 275-450 graden Celsius. Ondanks de fragmentatie kan door de aanwezigheid van enkele tandkapsels wel gezegd worden, dat er zich in ieder geval runderen onder het botmateriaal bevinden. Ook andere fragmenten wijzen op een groot zoogdier van het formaat rund of paard. Op het botmateriaal zijn geen duidelijke snijsporen te zien, maar gezien het soort dier, de fragmentatie en de onvolledige verbranding, is hier vermoedelijk sprake van een restant van een maaltijd.

38 Vnr. I27. Determinatie I. Hermsen.

7 WAARDERING EN SELECTIEADVIES

7.1 WAARDERING

De doelstelling van dit proefsleuvenonderzoek is om tot een waardering te komen van eventuele vindplaatsen. Het onderzoek heeft aangetoond dat er vijf vindplaatsen aanwezig zijn binnen het onderzoeksgebied, bestaande uit nederzettingssporen uit de ijzertijd tot en met vroeg-Romeinse tijd, een afvalaag en nederzettingssporen uit de Karolingische tijd, (vroeg)middeleeuwse meilerkuilen en een luchtafweerstelling uit de Tweede Wereldoorlog. Om tot een waardering te komen werd per vindplaats de lijst van waarderingcriteria en parameters uit de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (versie 4.0) ingevuld (zie afb. 7.1 t/m 7.5). Aan de hand van deze scorelijst is vastgesteld of de vindplaats al dan niet behoudenswaardig is.

Bij de belevingswaarde dient gekeken te worden naar de zichtbaarheid van een monument of de beleving van een vindplaats of terrein door de overlevering via verhalen, sagen of legenden. Hierna wordt de fysieke kwaliteit beoordeeld aan de hand van de criteria gaafheid en conservering (1 tot 3 punten). De score toekenning van de gaafheid wordt bepaald door de mate waarin de vindplaats verstoord is. Met de conservering wordt aangegeven in welke mate het archeologisch vondstmateriaal bewaard is gebleven. Bij een bovengemiddelde score van de fysieke kwaliteit (meer dan vier punten) dient men te kijken naar de inhoudelijke kwaliteit. Met betrekking tot de inhoudelijke kwaliteit wordt in eerste instantie gekeken naar de parameters zeldzaamheid, informatiewaarde en ensemblewaarde. De parameter representativiteit hoeft alleen te worden behandeld als bovenstaande drie parameters een gemiddelde tot beneden gemiddelde score opleveren. Bij een bovengemiddelde score (meer dan zes punten) van de inhoudelijke kwaliteit kan de vindplaats als behoudenswaardig gewaardeerd worden. Bij een lage fysieke kwaliteit kan een hoge inhoudelijke kwaliteit de status van de vindplaats nog ombuigen tot behoudenswaardig.

Hieronder volgt de waardering van deze vindplaatsen.

7.1.1 Vindplaats 1

De belevingswaarde en herinneringswaarde van de vindplaats is vrijwel nihil. Boven het maaiveld is buiten het huidige hoogteverschil in maaiveld niets van de vindplaats zichtbaar. De fysieke kwaliteit scoort bovengemiddeld (5 punten, afb. 7.1). Voor de gaafheid van de sporen is een hoge score (3 punten) toegekend, omdat er vrijwel geen verstoringen in het onderzoeksgebied zijn aangetroffen. Daarnaast is behalve de sporen ook de akkerlaag bewaard gebleven en afgedekt door een plaggendeek. Deze score is ook gebaseerd op het feit dat de onderliggende sporen zelf goed bewaard zijn gebleven, met enkele sporen met een diepte van meer dan 30 cm. Voor de conservering van het vondstmateriaal is de score van twee punten gegeven. Het spaarzame vondstmateriaal dat uit de sporen afkomstig is, is redelijk verweerd, gezien de zandige en zuurstofrijke grond in het onderzoeksgebied.

Waarden	Criteria	Scores		
		Hoog	Midden	Laag
Beleving	Schoonheid	wordt niet gescoord		
	Herinneringswaarde	wordt niet gescoord		
Fysieke kwaliteit	Gaafheid	3		
	Conservering		2	
Inhoudelijke kwaliteit	Zeldzaamheid	3		
	Informatiewaarde	3		
	Ensemblewaarde	3		
	Representativiteit	n.v.t.		

Afb. 7.1. Waarderingstabel van vindplaats 1.

De inhoudelijke kwaliteit van de vindplaats scoort met 9 punten bovengemiddeld. Dit komt vooral doordat nederzettingsterreinen uit de vroege ijzertijd in de gemeente Deventer redelijk zeldzaam zijn, dit in tegenstelling tot nederzettingsterreinen uit de late ijzertijd/ vroeg-Romeinse tijd. De score voor zeldzaamheid komt voor deze vindplaats op 3 punten. Ook voor de informatiewaarde worden 3 punten toegekend. Door de zeldzaamheid van nederzettingsterreinen uit de vroege ijzertijd kan het onderzoeken van deze bewoningsresten bijdragen aan het

opvullen van een chronologische kennislacune voor de gemeente Deventer. Voor de ensemblewaarde zijn 3 punten toegekend, op basis van de mogelijkheid om het nederzettingsterrein in landschappelijke en regionale context te onderzoeken. Aan beide criteria (de archeologische context en de landschappelijke context) wordt hier voldaan, waardoor de ensemblewaarde hoog scoort.

Met een score van 5 punten op de fysieke kwaliteit en een inhoudelijke score van 9 is vindplaats 1 binnen het onderzoeksgebied behoudenswaardig.

7.1.2 Vindplaats 2

De belevingswaarde en herinneringswaarde van de vindplaats is vrijwel nihil. Boven het maaiveld is buiten het huidige hoogteverschil in maaiveld niets van de vindplaats zichtbaar. De fysieke kwaliteit scoort bovengemiddeld (5 punten, afb. 7.2). Hiervoor gelden dezelfde argumenten als bij vindplaats 1.

Waarden	Criteria	Scores		
		Hoog	Midden	Laag
Beleving	Schoonheid	wordt niet gescoord		
	Herinneringswaarde	wordt niet gescoord		
Fysieke kwaliteit	Gaafheid	3		
	Conservering		2	
Inhoudelijke kwaliteit	Zeldzaamheid		2	
	Informatiewaarde		2	
	Ensemblewaarde	3		
	Representativiteit	n.v.t.		

Afb. 7.2. Waarderingstabel van vindplaats 2.

De inhoudelijke kwaliteit van vindplaats 2 scoort met 7 punten bovengemiddeld. De vindplaats is voor de regio Deventer niet heel zeldzaam, hier komen nederzettingsterreinen uit de late ijzertijd/ vroeg-Romeinse tijd redelijk veel voor. Echter, in het gebied meer naar het oosten toe, het gebied van Bathmen en verder, komen deze minder vaak voor. Daarom komt de score voor zeldzaamheid voor deze vindplaats op 2 punten. Voor de informatiewaarde worden eveneens 2 punten toegekend. Het is nog niet duidelijk of zich hier de kern of een randzone van een nederzetting bevindt. Indien het een randzone betreft, is de informatiewaarde hoger omdat over activiteiten in de randzone van een nederzetting minder bekend is. Daarom wordt hier gekozen voor 2 punten en niet voor 1 punt. Voor de ensemblewaarde zijn 3 punten toegekend, op basis van de mogelijkheid om het nederzettingsterrein in landschappelijke en regionaal archeologische context te onderzoeken. Aan beide criteria wordt voldaan, waardoor de ensemblewaarde hoog scoort.

Met een score van 5 punten op de fysieke kwaliteit en een inhoudelijke score van 7 is vindplaats 2 binnen het onderzoeksgebied behoudenswaardig.

7.1.3 Vindplaats 3

Net als bij de vindplaatsen 1 en 2 is de belevingswaarde van vindplaats 3 vrijwel nihil. De fysieke kwaliteit van vindplaats 3 scoort hetzelfde als de vindplaatsen 1 en 2, namelijk 5 punten (afb. 7.3). De inhoudelijke kwaliteit van vindplaats 3 scoort met 9 punten bovengemiddeld. Vindplaatsen uit de Karolingische periode in rurale gebieden zijn zeldzaam in de archeoregio van het Overijssels-Gelders zandgebied, waardoor de vindplaats 3 punten scoort voor dit waarderingscriterium. De informatiewaarde en ensemblewaarde van deze vindplaats is dan ook erg hoog; door de zeldzaamheid van vindplaatsen uit deze periode, kan er veel informatie vergaard worden over onder andere bewoning en de exploitatie van het platteland in deze periode, zeker in relatie tot de stad. Om deze reden scoort de informatiewaarde 3 punten. Voor de ensemblewaarde zijn daarom eveneens 3 punten toegekend. Beide contexten (landschappelijk en archeologische context) zijn hier aanwezig, waardoor de ensemblewaarde hoog scoort.

Met een score van 5 punten op de fysieke kwaliteit en een inhoudelijke score van 9 is vindplaats 3 binnen het onderzoeksgebied behoudenswaardig.

Waarden	Criteria	Scores		
		Hoog	Midden	Laag
Beleving	Schoonheid	wordt niet gescoord		
	Herinneringswaarde	wordt niet gescoord		
Fysieke kwaliteit	Gaafheid	3		
	Conservering		2	
Inhoudelijke kwaliteit	Zeldzaamheid	3		
	Informatiewaarde	3		
	Ensemblewaarde	3		
	Representativiteit	n.v.t.		

Afb. 7.3. Waarderingstabel van vindplaats 3.

7.1.4 Vindplaats 4

Ook voor deze vindplaats is de belevingswaarde vrijwel nihil en wordt deze niet gescoord. De fysieke kwaliteit scoort 5 punten en daarmee bovengemiddeld (afb. 7.4). Voor de inhoudelijke kwaliteit scoort vindplaats 4 op de criteria "zeldzaamheid" 2 punten. Dergelijke meilerkuilen zijn in de regio Deventer en de archeoregio van het Overijssels-Gelders zandgebied niet heel zeldzaam, maar komen ook weer niet in die mate vaak voor dat hier slechts 1 punt gegeven kan worden. Voor de informatiewaarde geldt hier hetzelfde argument. Doordat de vindplaats niet erg zeldzaam is, zal de informatiewaarde van de vindplaats niet dusdanig hoog zijn dat hiervoor 3 punten gegeven kan worden, maar ook weer niet zo laag dat hier slechts 1 punt gegeven kan worden. Daarom scoort ook het criterium informatiewaarde gemiddeld met 2 punten. Wat betreft de ensemblewaarde scoort vindplaats 4 net als de andere vindplaatsen 3 punten. Hier gelden dezelfde argumenten als bij de eerder gewaardeerde vindplaatsen.

Waarden	Criteria	Scores		
		Hoog	Midden	Laag
Beleving	Schoonheid	wordt niet gescoord		
	Herinneringswaarde	wordt niet gescoord		
Fysieke kwaliteit	Gaafheid	3		
	Conservering		2	
Inhoudelijke kwaliteit	Zeldzaamheid		2	
	Informatiewaarde		2	
	Ensemblewaarde	3		
	Representativiteit	n.v.t.		

Afb. 7.4. Waarderingstabel van vindplaats 4.

Met een score van 5 punten op de fysieke kwaliteit en een inhoudelijke score van 7 is vindplaats 4 binnen het onderzoeksgebied behoudenswaardig. Echter doordat de vindplaats ruimtelijk niet te begrenzen is, wordt voor deze vindplaats geen afzonderlijk vervolgonderzoek geadviseerd. Wel is het belangrijk de datering van deze kuilen scherp te krijgen, omdat er mogelijk een relatie bestaat met vindplaats 3. Daarvoor dient onderzoek naar deze vindplaats geïntegreerd te worden in eventueel onderzoek naar vindplaats 3 (zie par. 7.2).

7.1.5 Vindplaats 5

De belevingswaarde voor deze vindplaats wordt wel meegenomen, omdat de herinneringswaarde voor vindplaats 5 van belang is. De verbondenheid van de vindplaats met een feitelijke gebeurtenis, in dit geval de Tweede Wereldoorlog, is hier zeker aanwezig. Echter doordat deze stelling niet gebruikt is, spreekt deze vindplaats minder tot de verbeelding dan vergelijkbare vindplaatsen in de omgeving die wel gebruikt zijn. Daarom scoort vindplaats 5 voor dit criterium 1 punt (afb. 7.5). De fysieke kwaliteit van de vindplaats scoort hetzelfde als de overige vindplaatsen, namelijk 5 punten. Voor de inhoudelijke kwaliteit scoort vindplaats 5 voor het criterium zeldzaamheid 1 punt. In de omgeving zijn

vergelijkbare vindplaatsen bekend. Deze vergelijkbare vindplaatsen hebben zoals gezegd over het algemeen een hogere informatiewaarde dan vindplaats 5, omdat die stellingen ook daadwerkelijk gebruikt zijn en daarmee meer bijdragen aan de kennis over de gevechtshandelingen tijdens de Tweede Wereldoorlog. Onderzoek naar deze stelling zal dan ook relatief weinig nieuwe inhoudelijke kenniswinst opleveren en daarom scoort de informatiewaarde 1 punt. De ensemblewaarde scoort voor vindplaats 5 net als de andere vindplaatsen 3 punten, op basis van dezelfde argumenten die bij de andere vindplaatsen gegeven zijn. De inhoudelijke kwaliteit scoort met 5 punten ondergemiddeld. Daarom dient naar de representativiteit van de vindplaats gekeken te worden. Hierop scoort de vindplaats 1 punt, een lage score. De vindplaats is doordat de stelling niet daadwerkelijk gebruikt is, niet representatief voor stellingen uit de Tweede Wereldoorlog.

Waarden	Criteria	Scores		
		Hoog	Midden	Laag
Beleving	Schoonheid	wordt niet gescoord		
	Herinneringswaarde		2	
Fysieke kwaliteit	Gaafheid	3		
	Conservering		2	
Inhoudelijke kwaliteit	Zeldzaamheid			1
	Informatiewaarde			1
	Ensemblewaarde	3		
	Representativiteit			1

Afb. 7.5. Waarderingstabel van vindplaats 5.

Met een score van 2 punten op de belevingswaarde, 5 punten op de fysieke kwaliteit en een inhoudelijke score van 6 is vindplaats 5 binnen het onderzoeksgebied niet behoudenswaardig. Daarom wordt voor vindplaats 5 geen afzonderlijk vervolgonderzoek geadviseerd. De locatie van de meest zuidelijke opstelplaats van vindplaats 5 bevindt zich in het gebied van vindplaats 3. Bij het vervolgonderzoek van vindplaats 3 worden de sporen van vindplaats 5, die in het nieuwe onderzoeksgebied aangetroffen worden, in het opgravingsvlak gedocumenteerd worden. Er zal echter geen separaat vervolgonderzoek naar vindplaats 5 uitgevoerd worden.

7.1.6 Conclusie

De zones die als vindplaats 1, 2, 3 en 4 zijn aangewezen, scoren zowel op basis van de fysieke kwaliteit als inhoudelijke kwaliteit gemiddeld of bovengemiddeld en zijn daarmee behoudenswaardig. Hiermee is een vervolgonderzoek in de vorm van een opgraving gerechtvaardigd, indien deze vindplaatsen niet *in situ* behouden kunnen blijven. Voor vindplaats 4 geldt dat deze door de specifieke aard (verspreide houtskoolmeilers) niet te begrenzen is. De verwachting is dat deze vindplaats voor een belangrijk deel zal overlappen met de andere vindplaatsen. Daardoor is voor deze vindplaats een separaat vervolgonderzoek weinig zinvol. Doordat binnen de andere drie vindplaatsen wel houtskoolmeilers aanwezig kunnen zijn, dienen bij een vervolgonderzoek naar de andere vindplaatsen hier wel rekening mee gehouden te worden. Indien houtskoolmeilers bij het vervolgonderzoek in de zones van de vindplaatsen 1, 2 of 3 aangetroffen worden, dienen deze dan ook onderzocht te worden. Er wordt dan ook geadviseerd om bij het opstellen van een Programma van Eisen voor de vindplaatsen 1, 2 en 3 onderzoeksvragen rond de datering van de meilerkuilen en de productie van houtskool en de relatie hiervan met metaalbewerking- en productie ook mee te nemen. De locatie van vindplaats 5 is niet behoudenswaardig. Door de overlap van het zuidelijke deel van vindplaats 5 met de noordelijke zone van vindplaats 3, zal een deel van vindplaats 5 bij een vervolgonderzoek wel in het opgravingsvlak gedocumenteerd worden. In het overige deel van het plangebied is geen sprake van een duidelijke vindplaats, waardoor dit deel kan worden vrijgegeven en geen vervolgonderzoek hoeft plaats te vinden.

7.2 SELECTIEADVIES

Tijdens het proefsleuvenonderzoek zijn in verschillende werkputten relevante archeologische resten aangetroffen. Deze archeologische resten zijn gedefinieerd als vijf vindplaatsen die hierboven beschreven zijn. In dit selectieadvies wordt aangegeven waar vanuit archeologisch perspectief, vervolgonderzoek noodzakelijk wordt geacht.

Gezien de verstorende werking van de toekomstige graafwerkzaamheden, wordt geadviseerd om van de vindplaatsen,

drie vindplaatsen middels een opgraving veilig te stellen, indien deze niet *in situ* behouden kunnen blijven. Dit betreffen de vindplaatsen 1, 2 en 3 (afb. 5.2 en 7.6). Vindplaats 4 is door de aard van de vindplaats niet duidelijk te begrenzen, waardoor het vrijwel niet mogelijk is om een hier separaat vervolgonderzoek op uit te voeren. Bovendien is de verwachting dat sporen van deze vindplaats ook in de andere vindplaatsen aanwezig zullen zijn en wordt een relatie vermoed met vindplaats 3. Daarom dienen eventuele meilerkuilen die bij onderzoek naar de vindplaats 3 worden aangetroffen te worden bemonsterd voor I4C-onderzoek. Indien deze niet worden aangetroffen, of geen goede monsters genomen kunnen worden, dienen de tijdens het proefonderzoek verzamelde I4C-monsters te worden geanalyseerd teneinde deze te dateren.³⁹

Vindplaats 5 is niet behoudenswaardig (par. 7.1.5). Doordat een deel van de vindplaats overlapt met vindplaats 3 waar wel vervolgonderzoek noodzakelijk wordt geacht, worden de sporen van vindplaats 5 die in deze zone van vindplaats 3 aangetroffen worden bij een vervolgonderzoek in het opgravingsvlak gedocumenteerd. Daarom dienen onderzoeksvragen betreffende luchtafweergeschut ook meegenomen te worden bij het opstellen van een Programma van Eisen voor het vervolgonderzoek naar vindplaats 3.

Voor de oostelijke helft van het onderzoeksgebied en het centrale deel van het plangebied wordt geen vervolgonderzoek geadviseerd. Wel is rond de werkputten 59, 60 en 61 een kopje in het landschap aanwezig en zijn op dit hoger gelegen deel in landschap ook enkele paalkuilen en kuilen aangetroffen. Ook grenst dit deel van het onderzoeksgebied direct aan vindplaats 2 van het onderzoek uit 2008. Toch wordt hier geen vervolgonderzoek geadviseerd, vanwege de geringe hoeveelheid sporen die hier tijdens het huidige onderzoek is aangetroffen en de geringe hoeveelheid vondstmateriaal dat hier is gevonden. Er is hier geen sprake van een duidelijke omliggende vindplaats. Door de aanwezigheid van een vindplaats uit de late ijzertijd tot vroeg-Romeinse tijd op het aangrenzende perceel ten oosten van het onderzoeksgebied, bestaat er echter een kans dat in deze zone van het huidige onderzoeksgebied mogelijk nog wel enkele sporen aanwezig zullen zijn. Het opgraven van deze enkele sporen levert echter naar verwachting weinig nieuwe informatie op over de vindplaats. De vindplaats van het onderzoek uit 2008 wordt waarschijnlijk niet beter begrensd of begrepen door de geringe informatiewaarde die het opgraven van de enkele sporen die in deze zone van het huidige onderzoeksgebied mogelijk aanwezig zullen zijn.

Specifiek luidt het advies om twee zones in de westelijke helft van het onderzoeksgebied op te graven, indien deze in de nieuwe planvorming zullen worden verstoord. De zones hebben een totale oppervlakte van 21.135 m².

39 Monsters 1 en 4.

Afb. 7.6. Selectieadvies met betrekking tot vervolgonderzoek. Voor rood is vervolgonderzoek geadviseerd.

8. CONCLUSIE EN BEANTWOORDING VAN DE ONDERZOEKSVRAGEN

8.1 CONCLUSIE

Binnen het onderzoeksgebied zijn archeologische resten aangetroffen uit verschillende perioden. De aard, datering en ruimtelijke verspreiding van deze sporen hebben geleid tot het definiëren van vijf vindplaatsen enigszins verspreid over het onderzoeksgebied. De vindplaatsen bestaan uit nederzettingssporen uit de vroege ijzertijd, nederzettingssporen uit de late ijzertijd/ vroeg-Romeinse tijd, een afvalraag en nederzettingssporen uit de vroege middeleeuwen, middeleeuwse meilerkuilen en als laatste uit een drietal opstelplaatsen van luchtafweergeschut uit de Tweede Wereldoorlog. Vier van deze vindplaatsen zijn ruimtelijk te begrenzen en voor drie van deze vier vindplaatsen wordt vervolgonderzoek geadviseerd. Vindplaats 4, de meilerkuilen, is niet te begrenzen en voor deze vindplaats wordt geen separaat vervolgonderzoek geadviseerd, maar sporen van deze vindplaats worden wel binnen de onderzoeksgebieden van de vindplaatsen 1, 2 en 3 onderzocht. Vindplaats 5, de luchtafweerstelling, wordt niet behoudenswaardig geacht.

De drie vindplaatsen waarvoor vervolgonderzoek geadviseerd worden, bevinden zich allemaal op de westelijke helft van het onderzoeksgebied. Voor het oostelijke en centrale deel van het onderzoeksgebied wordt geen vervolgonderzoek geadviseerd. Desondanks dat hier geen vindplaatsen zijn gedefinieerd, bestaat de kans dat hier nog wel enkele archeologische resten aanwezig kunnen zijn. Rond de werkputten 59, 60 en 61 is een verhoging in het landschap te zien. Dit kopje grenst aan de locatie van een van de vindplaatsen (vindplaats 2) van het onderzoek in 2008. Toch wordt hier geen vervolgonderzoek geadviseerd, vanwege de geringe hoeveelheid sporen die hier tijdens het huidige onderzoek is aangetroffen en de geringe hoeveelheid vondstmateriaal dat hier is gevonden. Er is hier geen sprake van een duidelijke omliggende vindplaats. Door de aanwezigheid van de vindplaats op het aangrenzende perceel bestaat er echter een kans dat in deze zone van het huidige onderzoeksgebied mogelijk nog wel enkele sporen aanwezig zullen zijn. Het opgraven van deze enkele sporen levert echter naar verwachting weinig nieuwe informatie op over de vindplaats uit 2008.

8.2 BEANTWOORDING ONDERZOEKSVRAGEN

1. Sluit de bodemkundige en geomorfologische informatie uit het onderzoek aan op het beeld zoals weergegeven op de gedetailleerde geomorfologische kaart voor het onderzoeksgebied? (zie <http://www.deventer.nl/ontspannen/cultuur/archeologie/archeologiebeleid/inventarisaties-en-achtergronddocumenten-verwachtingskaart/inventarisaties-en-achtergronddocumentenverwachtingskaart/geomorfologische-kaart>) Zo niet, op welke punten worden afwijkingen gesignaleerd en wat betekent dit voor de archeologische verwachting?

Het verkregen beeld van de bodemkunde en de geomorfologie van het gebied sluit aan bij het beeld zoals weergegeven op de geomorfologische kaart voor het onderzoeksgebied (zoals voorafgaand aan het onderzoek opgesteld). Binnen het onderzoeksgebied is inderdaad sprake van een dekzandlandschap met een plaggendek. Door het onderzoek is echter ook aanvullende informatie verkregen over het microreliëf binnen het onderzoeksgebied. Zo is nu bekend dat er een kleine depressie aanwezig is, omgeven door kleine kopjes. In deze depressie is een veldpodzol aanwezig. Voor dit lagere deel in het landschap kan de archeologische verwachting naar beneden worden bijgesteld. Tijdens het huidige onderzoek zijn in dit gebied slechts beperkt sporen aangetroffen. De hoge archeologische verwachting voor de hogere delen in het landschap kan gehandhaafd worden, hier worden bewoningsresten uit verschillende periodes verwacht. De verkregen landschappelijke informatie sluit aan bij het beeld dat was verkregen na het onderzoek in 2008 op het aangrenzende perceel ten oosten van het huidige onderzoeksgebied.

2. Zijn er archeologische sporen aanwezig in het onderzoeksgebied?

Ja er zijn archeologische sporen binnen het onderzoeksgebied aangetroffen. Deze sporen concentreren zich voornamelijk in de westelijke helft van het onderzoeksgebied en dan met name daar waar het natuurlijke dekzand zich op een hoogte van 8,2 m + NAP of hoger bevindt.

3. Wat is de aard, datering en ruimtelijke verspreiding van de aangetroffen sporen?

De sporen concentreren zich voornamelijk op de westelijke helft van het onderzoeksgebied, ondanks de aanwezigheid van meerdere vindplaatsen op het direct aangrenzende perceel ten oosten van het huidige onderzoeksgebied. Men was hier in ieder geval al vanaf de late bronstijd aanwezig. Uit deze periode ontbreken duidelijke sporen, maar de aanwezigheid van meerdere scherven die kenmerkend zijn voor deze periode (vooral in de zone van vindplaats 2) wijst erop, dat men hier in deze periode wel aanwezig was en dat bij het vervolgonderzoek dan ook rekening gehouden moet worden met bewoningssporen uit de late bronstijd. Verder zijn er in het noordwesten van het onderzoeksgebied nederzettingssporen uit de vroege ijzertijd en de late ijzertijd/ vroeg-Romeinse tijd gevonden. In het zuidwesten zijn een afvalraag en nederzettingssporen uit de Karolingische periode gevonden en een Flak-stelling bestaande uit

drie opstelplaatsen uit de Tweede Wereldoorlog. Verspreid over de oostelijke helft van het onderzoeksgebied zijn meerdere meilerkuilen aangetroffen.

In het oostelijke en centrale deel van het onderzoeksgebied zijn wel paalkuilen en andere kuilen aangetroffen, maar geen duidelijk gedefinieerde vindplaatsen. Noemenswaardig is nog wel een afvalkuil in werkput 50. In de vullingen van deze kuil is een grote hoeveelheid secundair verbrand aardewerk gevonden daterend uit de eerste helft van de midden-ijzertijd.

4. Hoe is de conserveringstoestand van de aanwezige resten?

De conserveringstoestand van de sporen is redelijk goed. Het feit dat een spoor al in de akkerlaag is herkend, S128, doet vermoeden dat sporen die toen al redelijk ondiep, bijvoorbeeld 30 cm onder het toenmalige maaiveld, waren ingegraven in latere tijden deels zijn opgenomen in de akkerlaag en nu niet of slechts beperkt te herkennen zijn. De sporen die gecoupeerd zijn, wezen echter op een redelijk goede conservering van de grondsporen. Het vondstmateriaal is eveneens redelijk tot goed geconserveerd.

5. Zijn binnen het onderzoeksgebied vindplaatsen aan te wijzen? Zo ja, hoe kunnen deze worden begrensd, getypeerd en gedateerd?

Binnen het onderzoeksgebied zijn vijf vindplaatsen gedefinieerd. Vindplaats 1 betreft nederzettingssporen uit de vroege ijzertijd in het noordwesten van het onderzoeksgebied. Deze vindplaats ligt op een hoger gelegen kopje in het landschap. Aan de west- en noordzijde is de vindplaats nog niet begrensd, hier kan de vindplaats nog doorlopen. Aan de oost- en zuidzijde wordt de vindplaats begrensd door lege zones.

Vindplaats 2 bevindt zich iets ten zuiden van vindplaats 1, op de flanken van het kopje. Ook vindplaats 2 bestaat uit nederzettingssporen, waaronder een mogelijke huisplattegrond, maar heeft een latere datering. Vindplaats 2 dateert waarschijnlijk vanaf de tweede helft van de ijzertijd tot in het begin van de Romeinse tijd. Door de hoeveelheid scherven uit de late bronstijd die in dit gebied bij de aanleg van de werkputten is aangetroffen, is de kans aanwezig dat zich hier tevens een vindplaats uit de late bronstijd bevindt. Vindplaats 2 wordt in het noorden, zuiden en oosten begrensd door een lege zone wat antropogene sporen betreft. In het westen is de vindplaats nog niet begrensd, hier kan de vindplaats nog op het aangrenzende perceel doorlopen.

Vindplaats 3 dateert in de Karolingische periode en bevindt zich in het zuidwesten van het onderzoeksgebied. De vindplaats bestaat uit een afvalaag met aardewerk die in deze zone onder de oude akkerlaag is aangetroffen. Ook zijn in deze zone nederzettingssporen gevonden die eveneens een vroegmiddeleeuwse datering hebben. De kern van deze nederzetting moet waarschijnlijk meer naar het zuiden of zuidwesten gezocht worden, het natuurlijke landschap loopt in die richting nog op.

Vindplaats 4 bestaat uit meilerkuilen die verspreid over het onderzoeksgebied zijn aangetroffen. Hierdoor is deze vindplaats niet goed te begrenzen. Uit de meilerkuilen is geen daterend vondstmateriaal afkomstig, maar aan de hand van de stratigrafie kan worden gezegd dat deze kuilen jonger zijn dan de oude akkerlaag en daarmee een (vroeg?)middeleeuwse datering hebben. Uit meerdere meilerkuilen is houtskool verzameld om in de toekomst een ¹⁴C-analyse uit te kunnen voeren.

Vindplaats 5 bevindt zich ten noorden van vindplaats 3 in een wat lager gelegen gebied. Het betreft een lichte tot middelzware Flak-stelling uit de Tweede Wereldoorlog. In dit gebied zijn de sporen van drie opstelplaatsen van deze Flak-stelling aangetroffen. Verspreid over het onderzoeksgebied zijn ook hulzen van geallieerd boordgeschut gevonden, waarschijnlijk het resultaat van beschietingen van de spoorlijn.

6. Wat is de inhoudelijke en fysieke waardering van deze vindplaats(en)?

Voor alle vindplaatsen geldt dat de fysieke waardering van de vindplaatsen hoog scoort, geen van de vindplaatsen is verstoord en de archeologische resten zijn redelijk goed geconserveerd. De inhoudelijke waardering verschilt per vindplaats. De zeldzaamheid en informatiewaarde van vooral vindplaats 3 is hoog. Vindplaatsen uit deze perioden zijn zeldzaam. De zeldzaamheid en informatiewaarde van de vindplaatsen uit de late ijzertijd tot vroeg-Romeinse tijd ligt lager, omdat nederzettingen uit deze perioden vrij algemeen voorkomen in de regio Deventer. Echter door de nederzettingssporen in hun landschappelijke context, als een groter geheel te bekijken op het dekzandcomplex van Bathmen en in vergelijking met andere nederzettingsterreinen binnen de gemeente zoals die van Epse⁴⁰ en Colmschate⁴¹,

40 Hermsen & Van der Wal, 2016.

41 Hermsen, 2007.

valt hier nog veel informatie over de nederzettingen te verkrijgen. De inhoudelijke waardering voor vindplaats 5 is ondergemiddeld, dergelijke vindplaatsen komen meer voor binnen de gemeente Deventer. Daarnaast is de stelling niet gebruikt, waardoor vergelijkbare vindplaatsen die wel daadwerkelijk gebruikt zijn tijdens de Tweede Wereldoorlog meer informatie opleveren dan de stelling van vindplaats 5.

De zones die als vindplaats zijn aangeduid, met uitzondering van vindplaats 5, scoren op basis van de fysieke en inhoudelijke kwaliteit bovengemiddeld en zijn daarmee behoudenswaardig. Hiermee is vervolgonderzoek in de vorm van een opgraving gerechtvaardigd. Een uitzondering hierop vormt vindplaats 4. Deze vindplaats is wel behoudenswaardig, maar doordat deze vindplaats niet goed te begrenzen, wordt voor vindplaats 4 geen separaat vervolgonderzoek geadviseerd. In het overige deel van het plangebied is geen sprake van een duidelijke vindplaats, waardoor dit deel kan worden vrijgegeven en geen vervolgonderzoek hoeft plaats te vinden.

7. Zijn er aanwijzingen dat delen van het onderzoeksgebied dermate zijn verstoord dat geen archeologische resten meer verwacht worden?

Nee er zijn geen aanwijzingen voor grote verstoringen binnen het onderzoeksgebied.

9 LITERATUUR

- Bloo, S.B.C., 2016. 8.1 Aardewerk uit de prehistorie, in: M. van de Glind, R.G. van Mousch & S.B.C. Bloo, *Dimensies van bewoning. Proefsleuvenonderzoek en opgraving van resten uit de late prehistorie en middeleeuwen in het plangebied Deventer, Brinkgreven* (BAAC-rapport A-11.0077), 's-Hertogenbosch, 129-158.
- Broeke, P.W. van den, 2002: Een vurig afscheid? Aanwijzingen voor verlatingsrituelen in ijzertijd nederzettingen, in; H. Fokkens, & R. Jansen. *2000 jaar bewoningsdynamiek. Brons -en ijzertijdbewoning in het Maas-Demer-Scheldegebied*, Leiden, 45-61.
- Glind, M. van de, R.G. van Mousch & S.B.C. Bloo, 2016. *Dimensies van bewoning. Proefsleuvenonderzoek en opgraving van resten uit de late prehistorie en middeleeuwen in het plangebied Deventer, Brinkgreven* (BAAC-rapport A-11.0077), 's-Hertogenbosch.
- Groenewoudt, B., 1996. Bathmen. Verkennend onderzoek en opgraving Bathmense Enk, in *Hunnepers*, 21-23.
- Groenewoudt, B. & H. Lubberding, 1996. Germaanse brons- en ijzerbewerking in Bathmen, in: *Westerheem* 45 (3), 141-151.
- Hermsen, I., 2007. *Een afdaling in het verleden. Archeologisch onderzoek van bewoningsresten uit de prehistorie en de Romeinse tijd op het terrein Colmschate-Skibaan (gemeente Deventer)* (Rapportages Archeologie Deventer 19), Deventer.
- Hermsen, I., 2009. *Bathmen omstreeks de tijd van keizer Augustus. Archeologisch onderzoek in het plangebied Schipbeekvoorde Fase 2 op de Bathmense Enk (gemeente Deventer)* (Rapportages Archeologie Deventer 29), Deventer.
- Hermsen, I. & E. Haveman, 2009. *Op het spoor van de Holterweg. Archeologisch en historisch onderzoek van, onder en langs de Holterweg in Colmschate (gemeente Deventer)* (Rapportages Archeologie Deventer 25), Deventer.
- Hermsen, I. & M. van der Wal, 2016. *Drukke langs de Dortherbeek. Archeologisch onderzoek naar de nederzettingen uit de late prehistorie en de Romeinse tijd bij boerderij De Olthof in Epse-Noord (gemeente Deventer)* (Rapportages Archeologie Deventer 36), Deventer.
- Huizer, J., H. Kremer, B.A. van der Linden, 2004. *Archeologisch onderzoek naar de randzone van de prehistorische nederzetting aan de Bathmer Enk te Bathmen* (Synthegra rapport 040), Hoog-Keppel.
- Mittendorff, E., 2016. *Programma van Eisen IVO-P Bathmense Enk*, Deventer
- Keller, C., 2004. Badorf, Walberberg und Hunneschans. Zur zeitlichen Gliederung karolingerzeitlicher Keramik vom Köln-Bonner Vorbeirge, in: *Archäologisches Korrespondenzblatt* 34, 125-137.
- Klomp, M. & I. Hermsen, 2002. *Archeologisch onderzoek naar de prehistorische bewoning aan de Holterweg 57 te Colmschate (gemeente Deventer)* (Rapportages Archeologie Deventer 8), Deventer.
- Pollmann, K., 2016. 4.7 Verbrande leem, in; I. Hermsen & M. van der Wal, . *Drukke langs de Dortherbeek. Archeologisch onderzoek naar de nederzettingen uit de late prehistorie en de Romeinse tijd bij boerderij De Olthof in Epse-Noord (gemeente Deventer)* (Rapportages Archeologie Deventer 36), Deventer, 263-268.
- Verlinde, A.D., 1987. *Die Gräber und Grabfunde der späten Bronzezeit und frühen Eisenzeit in Overijssel* (= dissertatie Rijksuniversiteit Leiden), Leiden.
- Vermeulen, B., 2013. *Bathmerenk 2013, Nieuwbouw 120 woningen* (archeologisch beleidsadvies 609), Deventer.
- Vermeulen, B. & M.H. Bartels, 2007. *Boeren voor de Stad. Archeologisch, historisch en landschappelijk onderzoek van de Rielerenk (Gemeente Deventer)* (Rapportages Archeologie Deventer 21), Deventer.

Vermeulen, B., I. Hermsen & E.S. Mittendorff, 2009. *Achterblijvers in de volksverhuizingstijd. Archeologisch onderzoek in het kader van de aanleg van de Zweedse Tunnel, Colmschate (gemeente Deventer)* (Rapportages Archeologie Deventer 27), Deventer.

Wal, M. van der, in voorbereiding. Uitwerking Azink 2013 en 2014, Fieldschools Saxion.

Willemse, N.W., L.J. Keunen, L.M.P van Meijel & T. Bouma, 2013. ...*Die plaatsen, welke in de Douwelerkolk verdronken zijn... Fysisch- en historisch-geografische bouwstenen voor een archeologische verwachtingskaart van de gemeente Deventer* (RAAP-Rapport 2571), Weesp.